

Jonne Karppi

Nuorten eläkesäästäminen

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Liiketalouden, yrittäjyyden ja ravitsemisalalan yksikkö

Liiketalouden koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketalouden, yrittäjyyden ja ravitsemisalan yksikkö

Koulutusohjelma: Liiketalouden koulutusohjelma

Tekijä: Karppi, Jonne

Työn nimi: Nuorten eläkesäästäminen

Ohjaaja: Holma, Heikki ja Anttila, Terhi

Vuosi: 2011 Sivumäärä: 66 Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä eläkesäästämiseen. Opinnäytetyön ensimmäisenä tavoitteena oli kuvata suomalaista eläkejärjestelmää. Opinnäytetyö toisena tavoitteena oli perehtyä vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen ja kolmantena tavoitteena oli tutkia nuorten kiinnostuneisuutta eläkesäästämisestä. Opinnäytetyö tehtiin Seinäjoen Sampo Pankille, joka halusi saada ajankohtaista tietoa nuorten ajatuksista eläkesäästämisestä voidakseen markkinoida paremmin nuorille eläkesäästämistuotteita.

Teoriaosuudessa käsitellään Suomen eläkejärjestelmää, vapaaehtoista eläkesäästämistä ja aiheeseen liittyviä ajankohtaisia uutisia. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella ja tutkimusongelmana oli selvittää, miten saada nuorista eläkesäästäjiä. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluin, joissa haastateltiin kahdeksaa nuorta aikuista syksyllä 2011.

Tutkimuksessa selvisi, että nuorilla aikuisilla on jokseenkin hatara tietämys eläkeasioista, mutta kiinnostusta eläkesäästämisen löytyy siitä huolimatta. Nuoret ajattelevat raha-asioita hyvin lyhyellä tähtämellä eivätkä he ajattele vielä eläkeasioita. Eläkesäästäminen tulee ajankohtaiseksi silloin kun elämä alkaa vakiintua koulusta valmistumisen ja vakituisen työpaikan myötä. Nuoret pitävät pankkeja luotettavina ja asiantuntevina. Pankkien täytyy olla aktiivisia nuoria kohtaan ja pankkien on mahdollista saada nuoret kiinnostumaan eläkesäästämisestä, kertomalla heille tulevien eläkkeiden suuruudesta ja lisäeläkkeen säästämisestä. Nuorten ovat usein kiinnostuneita vapaaehtoisesta eläkesäästämisestä, kunhan heille vain osataan kertoa sen tarpeellisuudesta.

Avainsanat: eläkesäästäminen, vapaaehtoinen eläkevakuutus, ps-tilit, nuoret pankkiasiakkaat

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Business school

Degree programme: Business management

Author: Karppi, Jonne

Title of thesis: Nuorten eläkesäästäminen

Supervisors: Holma, Heikki ja Anttila, Terhi

Year: 2011 Number of pages: 66 Number of appendices: 1

The thesis deals with saving for retirement. The first goal of the thesis was to describe the Finnish retirement system. The second goal was to deal with voluntary saving for retirement, and the third goal was to study the interest of young people in saving for retirement. The thesis was made for Sampo Pankki in Seinäjoki, which wanted to have topical information about young people's ideas about retirement saving, in order that it can market pension saving products better to them.

The theory of thesis deals with Finnish retirement system, voluntary pension saving, and topical about this subject. The study was implemented as a qualitative study, and the problem of the study was how to make young people save for retirement. The study was implemented with semi-structured interviews, interviewing eight young people in the fall of 2011.

The result of the study was that young people know very little about pension issues but they are interested in the topic. Young people think of money matters in the short run and they do not think of pension issues yet. Pension saving becomes a topic after young people have finished their school and have a vacant job. Young people think that banks are trustworthy and specialist. Banks must be active towards young people and banks can make young people's interest in pension saving by telling them about the levels of future pensions and about saving for a supplementary pension. Young people are often interested in voluntary pension saving if banks inform them on the importance of the matter.

Keywords: saving for retirement, voluntary pension insurance, long-term savings accounts, young bank customers

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	6
1.2 Sampo Pankki.....	7
2 SUOMEN ELÄKEJÄRJESTELMÄ.....	8
2.1 Työeläke.....	9
2.1.1 Työeläketurvan periaatteet eläkkeensaajan kannalta.....	10
2.1.2 Yhteiskunnalliset periaatteet.....	10
2.1.3 Yleiskuvaus työeläkejärjestelmästä.....	11
2.1.4 Elinaikakerroin.....	12
2.1.5 Vanhuuseläke.....	13
2.1.6 Osa-aikaeläke.....	14
2.1.7 Työttömyyseläke.....	15
2.1.8 Työkyvyttömyyseläke.....	15
2.2 Kansaneläke.....	16
2.2.1 Vanhuuseläke.....	17
2.2.2 Työkyvyttömyys- ja työttömyyseläke.....	17
2.3 Ajankohtaista ja tulevaisuudennäkymiä.....	18
3 VAPAAEHTOINEN ELÄKESÄÄSTÄMINEN.....	19
3.1 Lakisääteisen eläketurvan ja vapaaehtoisen eläkesäästämisen erot.....	21
3.2 Verovähennyskelpoinen eläkesäästäminen.....	21
3.2.1 Säästämisen enimmäismäärä ja eläkkeensaaja.....	22
3.2.2 Eläkeikä.....	22
3.2.3 Eläkkeen ulosmaksuaika.....	22
3.2.4 Eläkkeen määrä ja nostoperusteet.....	23
3.3 PS-Sopimus.....	23
3.3.1 Palveluntarjoajan selonotto- ja tiedonantovelvollisuus.....	24
3.3.2 Säästämissopimus (PS).....	24

3.3.3	Säästämistili (PS-tili)	25
3.3.4	Sijoituskohteiden valinta.....	25
3.3.5	Säästäjä ja säästövaroihin oikeutettu.....	26
3.3.6	Kulut.....	27
3.4	Vapaaehtoinen yksilöllinen eläkevakuutus	27
3.4.1	Vakuutusyhtiön tiedonantovelvollisuus	28
3.4.2	Yksilöllinen eläkevakuutus vakuutustuotteena	28
3.4.3	Korkosidonnainen eläkevakuutus	29
3.4.4	Sijoitussidonnainen yksilöllinen eläkevakuutus	29
3.4.5	Eläkevakuutuksen lisäturvat.....	30
3.4.6	Kulut.....	31
3.5	Yhteistä eläkevakuutuksille ja PS-sopimuksille	32
3.5.1	Säästämissopimuksen sitovuus ja säästövarojen nostaminen.....	32
3.5.2	Peruuttamisoikeus	33
3.5.3	Siirto-oikeus ja irtisanominen	33
3.5.4	Kuoleman vaikutus.....	34
3.5.5	Sopimuksen muuttaminen.....	34
3.6	Verotus.....	35
3.6.1	Eläkevakuutuksen ja PS-sopimuksen verotus	36
3.6.2	Maksujen vähentäminen verotuksessa	36
3.6.3	Eläkkeen veronalaisuus	37
3.7	Ajankohtaista ja tulevaisuudennäkymiä	37
4	NUORTEN ELÄKESÄÄSTÄMINEN - HAASTATTELUTUTKIMUS	
	46
4.1	Teemahaastattelujen toteutus.....	46
4.2	Tutkimuksen luotettavuus	47
4.3	Tutkimustulokset	48
4.3.1	Säästäminen	48
4.3.2	Eläkeaika ja eläkeajan toimeentulo.....	51
4.3.3	Pankit, eläkesäästäminen ja PS-tilit	54
5	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	58
	LÄHTEET	62
	LIITTEET	1

1 JOHDANTO

Tässä luvussa käydään läpi opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet sekä esitellään opinnäytetyön toimeksiantaja Sampo Pankki.

1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on perehtyä suomalaiseen eläkejärjestelmään. Opinnäytetyön ensimmäisenä tavoitteena on kuvata suomalaista eläkejärjestelmää. Työssä käsitellään eläkejärjestelmää, työeläkettä ja kansaneläkettä. Opinnäytetyön toisena tavoitteena on perehtyä vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen. Työssä käsitellään PS-tiliä ja vapaaehtoista eläkevakuutusta. Opinnäytetyön kolmantena tavoitteena on tutkia nuorten kiinnostuneisuutta eläkesäästämisestä. Tavoitteena on selvittää miten paljon nuoret tietävät eläkeasioistaan, ovatko he tyytyväisiä lakisääteisen eläkkeen määrään ja ovatko he kiinnostuneita vapaaehtoisesta eläkesäästämisestä. Opinnäytetyössä käsitellään lisäksi eläkesäästämisen ajankohtaisia asioita.

Opinnäytetyön toimeksiantaja Sampo Pankki on halukas saamaan tietoa erityisesti nuorten asiakkaiden kiinnostuksesta eläkesäästämiseen. Tutkimuksesta saatujen tietojen avulla pankki toivoo saavansa apua nuorten houkuttelemiseksi eläkesäästäjiksi. Pankin kannalta tärkeää on saada tietoa nuorten tietämyksestä, kiinnostuneisuudesta ja halukkuudesta vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen. Tutkimus toteutetaan teemahaastatteluin, koska mielestäni nuorten ajatuksista on paras tapa saada tietoa haastatteleamalla ja keskustelemalla heidän kanssaan. Näin on mahdollista päästä pintaa syvemmälle heidän ajatuksiinsa ja ohjata haastattelun etenemistä oikeaan suuntaan. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus mahdollistaa parhaiten tavoitteeseen pääsemisen. Opinnäytetyöstä ajankohtaisen tekee vuonna 2010 tulleet uudet PS-tilit ja niiden saama ristiriitainen vastaanotto. Julkisuudessa on viimeaikoina puhuttu paljon eläkkeiden riittävydestä nyt ja tulevaisuudessa. Siksi on tärkeää luoda katsaus eläkejärjestelmään, vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen ja ajankohtaisiin uutisiin. Opinnäytetyöllä saadaan tietoa nuorien tietämyksestä ja kiinnostuksesta asioihin, jotka vaikuttavat heihin paljon tulevaisuudessa.

1.2 Sampo Pankki

Sampo Pankki tarjoaa kokonaisvaltaisia pankkipalveluja henkilö- yritys- ja yhteisöasiakkaille. Perinteisten pankkipalveluiden lisäksi pankki on erikoistunut säästämiseen ja sijoittamiseen. Sampo Pankilla on yli 1,1 miljoonaa henkilöasiakasta sekä noin 100 000 yritys- ja yhteisöasiakasta. Konttorien lukumäärä on 122. Sampo Pankki sai alkunsa vuonna 1887 nimellä Postisäästöpankki, jolloin se otti vastaan yleisön talletuksia postikonttoreissa. Valtion omistama Postipankki ja Suomen Vientiluotto yhdistettiin vuonna 1997 Leonia-konserniksi. Vuonna 1999 vakuutusyhtiö Sampo ja Leonia yhdistyivät täyden palvelun finanssikonserniksi, jolloin myös yhteistyö Postin kanssa päättyi. Vuonna 2011 nimi muuttui nykyiseksi Sampo Pankiksi ja Sampo Pankki erikoistui sijoittamiseen ja säästämiseen Mandatum Pankin yhdistyttyä siihen. Tanskalainen Danske Bank osti Sampo Pankin vuonna 2007 ja yhdistymisen jälkeen Danske Bank on yksi suurimmista pankkiryhmistä Pohjois-Euroopassa. Sampo Pankki on Suomen kolmanneksi suurin pankki. (Sampo Pankki 2011.)

Sampo Pankki kuuluu Danske Bank –konserniin, joka toimii 14 maassa ja palvelee yli viittä miljoonaa asiakasta. Konttorien lukumäärä on yhteensä 720 ja konsernissa työskentelee noin 22 000 työntekijää. Danske Bank –konsernin vahvuus perustuu Danske Banking –konseptiin, jossa organisaatio, tietojärjestelmät, tuotekehitys ja tuotteet ovat joka maassa lähes samanlaiset. Yhteiset toimintatavat ja tekniset ratkaisut mahdollistavat tehokkuuden ja resurssit voidaan ohjata asiakas- ja kehitystyöhön. Sampo Pankki on edelläkävijöitä sähköisen asiainnin edistämässä ja 98 prosenttia päivittäisistä asiakkaiden maksutapahtumista tehdään verkkopankin kautta. Sampo Pankki haluaa tarjota myös parasta mahdollista palvelua puhelimitse asiakaspalvelussa ja henkilökohtaisesti konttoreissa. Sampo Pankki pyrkii tuottamaan palveluillaan asiakkailleen mahdollisimman paljon hyötyä ja olemaan rehellinen, luotettava, suorapuheinen ja vilpitön pankki. Pankki haluaa olla helposti tavoitettavissa ja pitää itsekkin yhteyttä asiakkaisiinsa. Sampo Pankki pitää yhtenä vahvuutenaan asiantuntijuuttaan ja haluaa sitoutua pitkäjänteiseen pankkitoimintaan. (Sampo Pankki 2011.)

2 SUOMEN ELÄKEJÄRJESTELMÄ

Suomalaiseen eläketurvaan kuuluu vähimmäisturvan tarjoava kansaneläke ja ansiotyöhön perustuva työeläke, jonka tarkoitus on täydentää kansaneläkettä. Kansaneläkkeen ja työeläkkeen etuuslajit ovat pitkälti samat ja niiden tehtävä on turvata toimeentulo vanhuuden, työkyvyttömyyden, perheen huoltajan kuoleman ja ikääntyneen henkilön työttömyyden tapahtuessa. Työnantajakohtaista, työmarkkinasopimukseen perustuvaa ja yksilöllisiin vakuutuksiin perustuvaa eläketurvaa on Suomessa vähän verrattuna muihin Euroopan maihin. Tämä johtuu mm. siitä, että lakisääteisessä työeläkejärjestelmässä ei ole eläkkeen perusteena olevien ansioiden tai eläkkeen ylärajaa. (Hietaniemi & Ritola 2007.)

Vuonna 2005 voimaan tuli suurin työeläkeuudistus järjestelmän syntyvaiheiden jälkeen. Suurimmat muutoksen olivat koko työuran ansioiden ottaminen huomioon eläkkeen perusteena olevassa palkassa, vanhuuseläkkeen alkaminen aikavälillä 63 - 68 ja elinajan huomioon ottaminen eläkkeen määrässä (elinaikakerroin). Uudistus sai jatkoa jo vuonna 2007 jolloin voimaan tuli kokonaisuudistus, jossa kolme yksityisen sektorin palkansaajia koskevaa eläkelakia yhdistettiin Työntekijän eläkelaitoksi (TyEL). Uudistuksella ei kuitenkaan ollut juuri vaikutusta eläketurvan sisältöön. Vuonna 2010 pitkäaikaissäätämisen lakiuudistus toi vapaaehtoiseen eläkevakuuttamiseen lisää vaihtoehtoja ja aihetta käsitellään omassa kappaleessa myöhemmin. (Hietaniemi & Ritola 2007.)

Suomessa lähes kaikki ansiotyö kuuluu eläketurvan piiriin. Omat eläkelait ovat mm. yksityisillä työntekijöillä, yrittäjillä, maatalousyrittäjillä ja julkisen sektorin työntekijöillä. Kaikki eläkelait vastaavat työntekijän eläketurvaa. Työeläketurvan rahoittavat työnantajat ja työntekijät yhdessä. Kansaneläkkeet rahoitetaan vain työnantajan maksuin ja verovaroin. Työeläkejärjestelmä on hallinnoltaan hajautettu ja työeläketurvaa hoitaa yksityisellä sektorilla työeläkevakuutusyhtiöt, eläkekassat ja eläkesäätiöt. Edellä mainittuja tahoja valvoo sosiaali- ja terveysministeriö ja Vakuutusvalvontavirasto ja sekä koordinoi Eläketurvakeskus. Kansaneläkejärjestelmää hallinnoi eduskunnan valvonnan alainen Kansaneläkelaitos. (Hietaniemi & Ritola 2007.)

Yksityisalojen työeläkejärjestelmässä on 1960-luvun alusta lähtien käytössä osittain rahastoiva järjestelmä. Se tarkoittaa, että noin neljännes eläkemaksuista rahastoidaan tulevia eläkkeiden maksuja varten ja kolme neljänneistä käytetään maksussa olevien eläkkeiden maksamiseen. Eläkelainsäädännön kehittämisessä ovat olleet mukana valtio, työntekijät ja työnantajat. Työeläketurva perustuu lakiin ja sen ehdoista sovitaan työmarkkinajärjestöjen kesken. (Hietaniemi & Ritola 2007.)

Tällä hetkellä Suomen työeläkejärjestelmälle aiheuttaa haasteita väestön ikääntyminen joka on johtanut vuodesta 2010 alkaen elinaikakertoimen käyttöönottoon. Suuret ikäluokat lähestyvät eläkeikää ja pian eläkkeen saajia on enemmän kuin eläkkeen maksajia. Tulevien vuosikymmenien aikana työmarkkinoille tulijoita on vähemmän kuin sieltä poistuvia. Tätä eläkemenojen kasvua on pyritty hillitsemään 2005 vuoden eläkeuudistuksen elinaikakertoimella. Elinaikakerroin vaikuttaa siis vuodesta 2010 alkaen eläkkeelle menoon. Pitkällä aikavälillä sen pitäisi vähentää väestön vanhenemisen vaikutuksia eläkemenoihin. Seuraavan vuosikymmenen loppupuolella elinaikakerroin leikkaa lievästi vanhuuseläkkeen määrää suhteessa keskipalkkoihin. (Hietaniemi & Ritola 2007.)

2.1 Työeläke

Suomen eläkejärjestelmä koostuu työskentelyyn perustuvasta työeläkkeestä ja asumiseen perustuvasta kansaneläkkeestä. Työeläkkeitä hoitavat työeläkevakuutusyhtiöt, eläkekassat, eläkesäätiöt ja julkisella alalla Keva (ent. Kuntien eläkesäätiö). Kansaneläkkeistä vastaa Kansaneläkelaitos. Lakisääteinen työeläkevakuutus antaa turvaa vanhuuden, työkyvyttömyyden, perheenhuoltajan kuoleman ja ikään-tyneen henkilön työttömyyden varalta. Työeläkettä karttuu työnteon ja yrittäjätöiminnan perusteella. Jos työeläke jää pieneksi, voi sen lisäksi saada kansaneläkettä. Työeläke-etuuksien peruspiirteet ovat samat kaikille riippumatta, mitä työtä tekee ja onko työntekijä vai yrittäjä. Jokainen työntekijä saa tiedot omasta eläketurvastaan omasta työeläkelaitoksestaan. Oma eläkelaitos on se, jossa viimeisin työnantaja on sinut vakuuttanut. Työeläke on turvajärjestelmä joka kattaa lähes koko väestön. Se turvaa suomalaisen toimeentulon jatkuvuuden, kun työansio

vanhuuden, työkyvyttömyyden, pitkäaikaisen työttömyyden tai perheenhuoltajan kuoleman vuoksi lakkaa. (Työeläke 2011.)

2.1.1 Työeläketurvan periaatteet eläkkeensaajan kannalta

Työeläkkeen turvallisuus ja luotettavuus nojautuvat periaatteisiin jotka ovat lakisääteisyys, ansiosidonnaisuus, etuusperusteisuus, koulutustason säilyminen, koskemattomuus, inflaatio suoja ja tuleva aika työkyvyttömyyseläkkeessä. Työeläketurva on lakisääteinen ja pakollinen. Sitä täydentää vapaaehtoinen eläketurva. Kaikkia koskevassa laajassa ja kattavassa järjestelmässä lakisääteisyys ja pakollisuus ovat välttämättömiä koska vapaaehtoisesti läheskään kaikki eivät maksaisi eläkemaksuja. Työ on työeläketurvan lähtökohta ja työeläkemaksuja maksetaan suhteessa henkilön työansioihin. Työeläke lasketaan henkilön työansioista. Jos työansioita ei ole, turvaa tarjoaa asumisperusteinen kansaneläke sekä takuueläke, joka takaa eläkeajan vähimmäistasoisen toimeentulon. (Työeläke 2011.)

Lähes kaikki ansiot kartuttavat työeläkettä, jossa ei ole euro- tai prosenttimääräistä eläkekattoa. Työeläkettä karttuu prosenttisäännön mukaan 1,5 – 4,5 prosenttia ansioista vuodessa. Iänperusteella määräytyvä karttumaprosentti kartuttaa alussa eläkettä 1,5 % vuodessa. 53 vuotta täyttäneelle eläkettä karttuu 1,9 % ja 63 vuotta täyttäneelle 4,5 % Kulutustason säilymisperiaatteen mukaan työeläkkeen tarkoitus on säilyttää kohtuullisessa määrin kulutustaso, johon työntekijä on urallaan yltänyt. Kaikissa kehittyneissä maissa on päädytty tavoittelemaan suunnilleen samantasoista eläkettä, vaikka eläkejärjestelmät saattavat erota paljonkin toisistaan. Työeläke karttuu suhteessa vuosiansioihin joten työntekijän ei tarvitse huolehtia eläkkeistään vaihtaessa työpaikkaa. Työeläkkeen koskemattomuus varmistetaan kokoamalla kaikki tiedot työsuhteista ja yrittäjätoiminnasta Eläketurvakeskuksen ja työeläkelaitosten rekistereihin. (Työeläke 2011.)

2.1.2 Yhteiskunnalliset periaatteet

Työeläkkeen turvallisuutta vahvistavia yhteiskunnallisia periaatteita katsotaan olevan hyvinvointivaltio-ajattelu, eläkelaitosten yhteisvastuu, osittainen rahastointi,

hajautettu hallinto ja yhteys työmarkkinoihin. Suomalainen yhteiskunta kuuluu hyvinvointivaltioihin. Suomalaiset kannattavat hyvinvointivaltion lakisääteisiä etuuksia ja palveluita, jotka perustuvat verotukseen ja sosiaaliturvamaksuihin. Kaikkien ihmisten maksaessa kuuluu siten jokaiselle oikeus yhteiskunnan takaamaan sosiaaliturvaan. Ansiosidonnainen työeläke kuuluu kansalaisten keskeisiin sosiaalisiin etuuksiin. (Työeläke 2011.)

Työeläkkeet rahoitetaan vakuutusmaksuilla, joista osa käytetään eläkkeiden maksamiseen ja osa rahastoidaan tuleviin eläkemenoihin. Tulevien eläkemenojen täysimääräisen rahastoinnin katsotaan olevan mahdotonta työeläkejärjestelmän suuruuden vuoksi. Jos kaikki tulevat eläkemenot rahastoitaisiin etukäteen, keskittyisi suomalainen pääoma liikaa. Hajautettu hallinto sisältää ajatuksen, että eläkelaitosten kilpailu pitää liikekulut kurissa ja palvelutason korkealla. Toisena etuna pidetään sitä, että eläkerastojen hallinnointi ei ole liian keskitettyä, vaan sijoituspäätöksiä tehdään useilla eri tahoilla. Yhteys työmarkkinoihin yhdistää vallan ja vastuun koska samat tahot ottavat vastuun sekä eläke-etuuksien tasosta että niiden rahoituksesta. (Työeläke 2011.)

2.1.3 Yleiskuvaus työeläkejärjestelmästä

Yksityisten alojen työnantajilla on mahdollisuus ottaa työeläkevakuutus itse valitsemastaan eläkelaitoksesta. Suurinta osaa vakuutuksista hoidetaan työeläkeyhtiöissä. Yksityisen alan eläkelaitokset kilpailevat keskenään ja kilpailu keskittyy toiminnan tehokkuuteen, palveluun ja sijoitusten tuottoihin. Vakuutusmaksut ja eläkeetuudet määräytyvät hallinnollisin perustein. Tehokkuustavoitteessa on onnistuttu koska kustannuksiltaan suomalainen eläkejärjestelmä on halpa. Suurten ikäluokien jäädessä eläkkeelle työssä olevien eläkevakuutusmaksuja maksavien määrä suhteellisesti vähenee. Tämän takia noin neljäsosa maksuista rahastoidaan tulevaisuutta varten. Työeläkejärjestelmää kutsutaan siis osittain rahastoivaksi. Työeläkerahastot ovat kasvaneet valtion varallisuuden jälkeen Suomen suurimmaksi omaisuuskertymäksi. Aiempina vuosikymmeninä rahastot tarjosivat elinkeinoelämälle elintärkeää pääomaa, mutta nykyään työeläkevarojen sijoittamisesta on tul-

lut monipuolisempaa ja sijoituksia ohjautuu myös ulkomaille. Järjestelmän yksityisyys ja kilpailu eivät vaaranna lakisääteisiä työeläke-etuuksia. (Työeläke 2011.)

2.1.4 Elinaikakerroin

Elinaikakerroin alkoi vaikuttaa eläkkeisiin vuonna 2010 ja se koskee vuonna 1948 ja sen jälkeen syntyneitä. Elinaikakerroin vaikuttaa vanhuuseläkkeen määrään ja sen tarkoituksena on varautua elinikien pidentymiseen. Keskimääräisen eliniän nouseminen pienentää kuukausieläkettä elinaikakertoimella. Vuonna 1948 syntyneiden eläkkeisiin elinaikakerroin vaikuttaa noin yhden prosentin. Eliniän pidentymisestä johtuen koko elinaikana nautittu eläke pysyy kuitenkin keskimäärin yhtä suurena kuin aiemminkin. Eläkkeen tasoa voi parantaa käyttämällä osa lisääntyneestä elinajasta työskentelyyn. (Työeläke 2011.)

Nuorempien ikäluokkien eläkkeet ovat vaarassa jäädä pienemmiksi kuin tähän asti on pelätty, vaikka työurat pitenisivät. Asiantuntijan mukaan keskimääräiset eläkkeet voivat pudota alle 40 prosenttiin palkoista, kun eliniän pitenemistä korvaava kerroin leikkaa eläkkeitä. Eläkkeiden tulisi olla suuruudeltaan noin 60 prosenttia palkoista, mutta jo tällä hetkellä keskimääräinen eläke on kuitenkin vain puolet keskimääräisistä palkoista. Mitä nuoremasta palkansaajasta on kyse, sitä enemmän elinaikakerroin tulee leikkaamaan heidän eläkesummaa. Kaikille ikäluokille luodaan 62 vuoden iässä kerroin odotettavissa olevien elinvuosien pohjalta ja se leikkaa sitä enemmän, mitä vanhemmaksi ikäluokan odotetaan elävän. yhteiskuntatieteiden tohtorin vakuutusmatemaatikko Ville Pusan mukaan muutaman vuosikymmenen kuluessa keskimääräinen eläke tulee olemaan 40 prosenttia palkoista. Eläkkeiden pienentyessä lakisääteisten työeläkemenojen osuus palkasta kasvaa. Yksityisen sektorin työeläkemenojen ennakoidaan Eläketurvakeskuksen ennusteessa nousevan nykyisestä 20 prosentista 30 prosenttiin vuoteen 2035 mennessä. Puheenjohtaja Jari Aaltonen toimihenkilöliitto Ertosta on samaa mieltä Pusan kanssa siitä, että elinaikakerroin tulee iskemään eläkkeisiin kovaa. Vuonna 2040 alkavia eläkkeitä leikkuri tulee nykyennusteiden mukaan leikkaamaan 20 prosenttia, vaikka aiemmat arviot olivat 9 prosenttia. Aaltonen mukaan tässä on

kyse suuresta sukupolvien välisestä epäoikeudenmukaisuudesta. (Taloussanomat 2011.)

Eläketurvakeskuksen toimitusjohtaja Jukka Rantala ei näe ongelmaa siinä, että ennusteen mukaan eläkkeet tulevat laskemaan keskimäärin alle 40 prosenttiin keskimääräisistä palkoista. Rantalan mukaan eläkkeet tulevat olemaan ostovoimaltaan reilusti suurempia kuin nykyisin. Ja vaikka laskua suhteessa palkkoihin tapahtuukin, ei muutos ole dramaattinen. Ikärakenteen muutoksista aiheutuvat haasteet on hänen mukaan pitkälle hoidettu jo tehdyillä asioilla. Eläkeläisten määrän kasvu suhteessa työssä käyviin ei tule vahingoittamaan järjestelmää. Rantala muistuttelee, että elinaikakertoimen vaikutusta voi pienentää jatkamalla pidempään työelämässä. Rantala hämmästelee nuoria, jotka pelkäävät eläkkeiden puolesta ja sanoo, että siinä iässä pitäisi olla paljon muutakin mietittävää, eikä tämän tarvitsisi olla päällimmäisenä huolena. (Taloussanomat 2011.)

2.1.5 Vanhuuseläke

Työeläkkeelle voi jäädä joustavasti pääsääntöisesti 63 – 68-vuotiaana. Vanhuuseläkkeen saaminen edellyttää työsuhteen päättymistä, joten töistä pitää muistaa irtisanoutua irtisanomisajan puitteissa. Yrittäjän ei tarvitse lopettaa yrittäjätoimintaansa saadakseen vanhuuseläkettä. Vanhuuseläkkeenä maksetaan sen alkamiseen mennessä kertynyt työeläke. Työeläkeotteesta näkee arvion vanhuuseläkkeen määrästä. Eläkearviot lasketaan olettaen, että työnteko jatkuu 63-, 65- tai 68-vuotiaaksi asti. Eläkkeen varhentaminen pienentää vanhuuseläkettä pysyvästi 0,6 % jokaiselta varhentamiskuukaudelta. Varhennusvähennys lasketaan 63 ikävuodesta lähtien ja se on enimmillään 7,2 %. Vanhuuseläkkeelle jäädessä eläke muunnetaan omalle ikäluokalle vahvistetulla elinaikakertoimella joka vahvistetaan sille vuodelle kun ikäluokka täyttää 62 vuotta. Työeläkkeen tasoa voi parantaa tekemällä työtä pidempään, koska 63 ikävuoden jälkeen työnteosta karttuu isommalla karttumaprosentilla aina 68 ikävuoteen asti. Kansaneläkkeen määrään 63 ikävuoden jälkeen karttunut työeläke ei enää vaikuta. Työeläkepäätoksen antaa ja maksaa se eläkelaitos, jossa on viimeksi ollut vakuutettuna. Sillä ei ole väliä onko työntekijä vai yrittäjä. Erillisen kansaneläkepäätoksen myöntää Kela. Työeläkettä

maksetaan kerran kuukaudessa koko loppu eliniän ja useimmilla eläkelaitoksilla maksupäivä on kuukauden ensimmäinen arkipäivä. Eläkkeen määrä tarkistetaan vuosittain tammikuussa työeläkeindeksillä. (Työeläke 2011.)

Kansantalouden kannalta tärkeää on todellinen ikä, jolloin ihmiset siirtyvät eläkkeellä. Eläkkeelle pääsee jo 63-vuotiaana, mutta monet lykkäävät eläkkeelle siirtymistä aina 68-ikävuoteen asti koska jatkovuodet kartuttavat eläkettä nopeasti. Todellinen eläkkeellesiirtymisaika on Suomessa kuitenkin 60,4 vuotta. Kyse on osittain työkyvyttömyyseläkkeen lakkauttamisella, ihmisten parantuneella kunnolla ja muuttuneilla asenteilla. Työeläkevakuuttajat Telan tutkimuksen mukaan vuoden 2010 lopussa lähes puolet työntekijöistä on kuitenkin valmiita jäämään työelämään 63 ikävuoden jälkeenkin. Toisaalta tutkimuksen mukaan kolme neljästä torjuu ajatuksen vanhuuseläkkeen alaikärajan nostosta 65 vuoteen. (Helsingin Sanomat 2010.)

2.1.6 Osa-aikaeläke

Osa-aikaeläkkeen tarkoitus on keventää työuran viimeisiä vuosia ja saada vakuutetut jaksamaan työssä pidempään. Osa-aikaeläkettä voi saada sekä työntekijät että yrittäjät. Vuosina 1947 – 1952 syntyneet voivat jäädä osa-aikaeläkkeelle 58 – 67-vuotiaana ja vuonna 1953 ja sen jälkeen syntyneet 60 – 67-vuotiaana. Päästäkseen osa-aikaeläkkeelle työntekijän on täytynyt ansaita työeläkettä viimeisten 15 vuoden aikana vähintään 5 vuotta. Työntekijä on täytynyt myös olla kokopäiväisessä ansiotyössä viimeisen 18 kuukauden aikana vähintään 12 kuukautta. Osa-aika-eläkkeellä työntekijän täytyy tehdä osa-aikatöitä. Osa-aikatyöhön siirryttäessä ansiotulojen pitää vähentyä 35 - 75 prosenttiin kokoaikatyön vakiintuneesta ansiosta ja työajan täytyy vähentyä samassa suhteessa. Yrittäjän on osa-aikaeläkkeelle siirryttäessä puolitettava YEL-työtulo, lopetettava yritystoiminta kokonaan tai mentävä muualla osa-aikatyöhön. (Työeläke 2011.)

Osa-aikaeläkkeen tulot muodostuvat palkasta ja eläkkeestä. Osa-aikaeläkkeen määrä on puolet kokoaikatyön ja osa-aikatyön palkkojen erotuksesta eli ansion alenemasta. Enimmillään osa-aikaeläke voi olla 75 prosenttia eläkkeestä, joka on karttunut osa-aikaeläkkeelle siirtymiseen mennessä. Osa-aikaeläkkeestä tulee

neuvotella työnantajan kanssa ja eläkkeen saamisen edellytykset kannattaa varmistaa omasta eläkelaitoksesta. Osa-aikaeläkkeen saajan on mahdollista jäädä vanhuuseläkkeelle 63 – 68-vuotiaana. Vanhuuseläkkeen määrä osa-aikaeläkkeen jälkeen määräytyy ennen osa-aikaeläkettä karttuneesta eläkkeestä ja osa-aikatyöstä. (Työeläke 2011.)

2.1.7 Työttömyyseläke

Vuoden 1950 jälkeen syntyneiden työttömyysajan toimeentuloturvan hoitaa työttömyysturva. Työttömyyseläkkeen voi saada ainoastaan vähintään 60-vuotias joka on syntynyt vuonna 1949 tai aiemmin. Lisäksi työkyvyttömyyseläkkeen saajan on täytynyt saada enimmäismäärä työttömyyspäivärahaa tai peruspäivärahaa, saajan on täytynyt olla viimeisen 15 vuoden aikana vähintään 5 vuotta ansiotyössä ja eikä työ- ja elinkeinotoimisto ole voinut osoittaa työttömälle työnhakijalle töitä. Työttömyyseläke koostuu karttuneesta eläkkeestä eläkkeen alkamiseen mennessä. Eläke muuttuu automaattisesti vanhuuseläkkeeksi 63 vuotta täytettyä. (Työeläke 2011.)

2.1.8 Työkyvyttömyyseläke

Sairauden heikentäessä työntekijää, on hänellä mahdollisuus työkyvyttömyyseläkkeeseen tai ammatilliseen kuntoutukseen. Jos sairaus on kestänyt yli vuoden ja katsotaan, ettei ammatillinen kuntoutus auta on työntekijä oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen. Kuntoutusmahdollisuudet selvitetään ennen työkyvyttömyyseläkepääätöstä, koska työnteon jatkaminen on aina edullisempi vaihtoehto toimeentulon kannalta kuin varhainen työn jättäminen. Jos työntekijällä on sairaus, jonka on arvioitu viiden vuoden kuluessa johtavan työkyvyttömyyteen, on hänellä mahdollisuus saada työeläkelaitoksen tukemaa ammatillista kuntoutusta. Kuntoutuksen tavoitteena on tukea työssä selviytymistä, joka johtaa työelämässä pitempään pärjäämiseen ja eläkkeelle siirtymisen lykkääntymistä. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää myös toistaiseksi tai määräaikaisena, jolloin se on nimeltään kun-

toutustuki. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää 18 – 62-vuotialle. (Työeläke 2011.)

2.2 Kansaneläke

Kansaneläkejärjestelmä takaa vähimmäiseläkkeen, jos omien ansio-eläkkeiden määrä jää pieneksi. Sen etuuksiin kuuluvat vanhuus-, varhennettu vanhuus-, työkyvyttömyys- ja työttömyyseläke sekä leskille ja lapsille maksettava yleinen perhe-eläke. Lisäksi voidaan maksaa asumistukea ja eläkkeensaajan hoitotukea, lapsikorotusta ja rintamalisää. Kansaneläke myönnetään yleensä yhtä aikaa työeläkkeen kanssa. Muiden eläkkeiden ja korvausten noustessa tietyn rajan yli ei kansaneläkettä makseta lainkaan. Kela alkoi maksaa 1.3.2011 takuueläkettä, jonka ansiosta Suomessa asuvan vähimmäiseläke on noin 687 e/kk. Oikeus kansaneläkkeeseen syntyy asumisenperusteella. Kansaneläkettä voi saada, jos on 16 vuotta täytettyään asunut Suomessa vähintään kolme vuotta. Joitain poikkeuksia lukuun ottamatta kaikilla vakituisesti Suomessa asuvilla on oikeus kelan myöntämiin sosiaalietuuksiin. (Kela 2011.)

Kansaneläke tehtävä on turvata perustoimeentulo ja sen myöntämiseen on määrätty tulorajat. Kansaneläkettä ei kannata hakea, jos muut eläkkeet ylittävät tulorajat. Kaikkiin kansaneläkelaitoksen myöntämiin eläkkeisiin sovelletaan näitä tulorajoja. Kansaneläkkeen täysi määrä on yksineläjällä 586,46 €/kk ja parisuhteessa elävän 520,19 €/kk. Bruttotuloraja, jolla saa täyden kansaneläkkeen on yksin asuvalla ja parisuhteessa asuvalla 51,79 €/kk. Tuloraja, jolla ei saa kansaneläkettä on yksin asuvalla 1212,21 €/kk ja parisuhteessa elävällä 1079,79 €/kk. Parisuhteessa elämisellä tarkoitetaan avio- tai avoliittoa sekä rekisteröityä parisuhdetta. (Kela 2011.)

Kansaneläkkeen merkitys on eläkkeensaajan toimeentulossa vuosien myötä vähentynyt työeläkejärjestelmän kehittyttyä. Vuoden 1996 uudistuksen jälkeen kansaneläkettä ei enää makseta jokaiselle eläkkeensaajalle, vaan vain täydennykseksi, jos muu eläketaso on alhainen ja jää alle tietyn tason. Vuonna 2005 kansaneläkkeen saajia oli noin puolet kaikista eläkkeensaajista ja täysmääräisen kansanelä-

eläkkeen taso on noin 20 prosenttia Suomen palkansaajien keskiansioista. (Hieta-niemi & Ritola 2007.)

2.2.1 Vanhuuseläke

Kansaneläkelain mukainen vanhuuseläke ikäraja on 65 vuotta. Lisäksi muiden korvauksien täytyy jäädä alle tulorajojen. Vanhuuseläkkeen alkaessa voi tehdä vapaasti työtä, jolloin työnteko kerryttää työeläkettä. Vanhuuseläkkeen ohella on mahdollista saada myös lapsikorotusta, eläkettä saavan hoitotukea, rintamalisiä ja eläkkeensaajan asumistukea. Vanhuuseläkkeen saamista voi myös lykätä yli 65 ikävuoden, jolloin eläkkeen määrä kasvaa 0,6 prosentilla jokaisesta ylimenevästä kuukaudesta. Vanhuuseläkettä on mahdollista saada myös varhennettuna, joka vaikuttaa tuen suuruutta alentavasti. (Kela 2011.)

2.2.2 Työkyvyttömyys- ja työttömyyseläke

Sairauden johtaessa työkyvyttömyyteen haetaan yleensä sairauspäivärahaa ja jos, sairaus pitkittyy voi hakea työkyvyttömyyseläkettä. Sairauspäivärahaa maksetaan enintään 300 arkipäivää. Työkyvyttömyyseläkettä voi saada työeläkkeenä ja kansaneläkkeenä. Kelan maksama työkyvyttömyyseläke alkaa yleensä noin puolen vuoden kuluttua sairastumisesta. Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan, jos muut eläkkeet jäävät alle tulorajan. Sairauden, vian tai vamman tulee estää kohtuullinen toimeentulon turvaava työnteko. Sokealla on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen, vaikka kykenisi työntekoon. Ennen vuotta 1950 syntyneet pitkäaikaistyöttömät voivat hakea työttömyyseläkettä. Työttömyyseläkkeen tarkoitus on turvata ikään-tyneen pitkäaikaistyöttömän toimeentulo ennen vanhuuseläkeikää. Vuoden 1950 jälkeen syntyneiden työttömien avustamisen hoitaa Kelan työttömyysturva. (Kela 2011.)

2.3 Ajankohtaista ja tulevaisuudennäkymiä

Suomessa eläkettä vuoden 2010 lopussa sai 1 464 000 henkilöä eli joka neljäs suomalainen. Työeläkettä sai 1 358 000 henkilöä ja kansaneläkettä 697 000 henkilöä. Eläkkeensaajista ainoastaan työeläkettä sai vähän yli puolet ja pelkkää kansaneläkettä noin seitsemän prosenttia. Sekä työ- että kansaneläkettä saavia oli 40 prosenttia ja kaikista eläkkeensaajista naisia oli 57 prosenttia. Vuonna 2010 työeläkkeelle siirtyi noin 71 000 henkilöä. Eläkkeensaajien keskimääräinen oma kokonaiseläke oli vuonna 2010 lopussa 1370 euroa kuukaudessa. (Taloustaito 2011.)

Suomalaisten työeläkeyhtiöiden tuottotavoitteita joudutaan alentamaan sadoilla miljoonilla euroilla vuodessa. Se tarkoittaa, että nykyisten palkansaajien tulevia eläke-etuuksia joudutaan huonontamaan ja työeläkemaksua nostamaan. Eläketurvakeskus on joutunut alentamaan tuottotavoitteita, koska työeläkeyhtiöt eivät ole yltäneet neljän prosentin tavoitteeseen ja sijoitusnäkymät ovat heikentyneet entistään. Neljää prosenttia on pidetty aiemmin työeläkejärjestelmän kestävyyskannalta vaadittuna tasona. Helsingin Sanomien mukaan Eläketurvakeskus laskee työeläkeyhtiöiden vuosittaista tuottotavoitetta 4 prosentista 3,5 prosenttiin. Pieneltä kuulostavalla 0,5 prosentin tuottotavoitteen laskulla on valtavia taloudellisia vaikutuksia ja käytännössä se tarkoittaa noin 435 miljoonan euroa vähemmän tuottoa vuosittain vuoteen 2080 asti. (Helsingin Sanomat 2011.)

Koska työeläkeyhtiöiden tarkoitus on hankkia eläkesäästöille tuottoja joilla hillitään työeläkemaksujen nousua, täytyy tuottovaje korjata jollain tavalla. Ei ole samantekevää millaisia sijoitustuottoja Varma, Ilmarinen, Eläke-Tapiola ja muut eläkeyhtiöt tuottavat koska työeläkemaksua tilittävät työnantajat ja työntekijät yhdessä. Eläketurvakeskuksen esittämä tuottotavoitteen lasku tarkoittaa työeläkemaksun korottamista prosenttiyksiköllä, jolloin puolet maksaa työnantaja ja puolet työntekijä. Tuottovajetta korjataan todennäköisesti kokonaisratkaisulla, jossa työeläkemaksut nousevat ja tulevia eläke-etuuksia leikataan. Eläkkeiden leikkaaminen voi kohdistua ainoastaan tuleviin eläkeryhmiin. (Helsingin Sanomat 2011.)

3 VAPAAEHTOINEN ELÄKESÄÄSTÄMINEN

Eläkeajan toimeentuloa varten on mahdollista säästää monin tavoin. Vapaaehtoisessa eläkesäästämisen osassa tuloista säästetään aktiiviaikana ja käytetään myöhemmin eläkeaikana. Eläkesäästämistä voi olla esimerkiksi asunto- ja metsävarallisuuden hankkiminen tai säästä voi esimerkiksi pankkitileille, osakkeisiin, joukkovelkakirjalainoihin, sijoitusrahastoihin, PS-sopimuksiin ja vakuutuksiin. Eläkesäästäminen on vapaaehtoista, pitkäaikaista ja sidottua säästämistä eläkepäiviä varten. Säästämisen on tarkoitus täydentää eläkepäivien toimeentuloa. Sopimussuhde on usein pitkäaikainen, jopa kymmeniä vuosia kestävä. Eläkesäästämisen säästäjälle annetaan säästövaiheessa verovähennysoikeus, mutta samalla rajoitetaan varojen nosto-oikeus vasta eläkeikään. Nykyisten sääntöjen mukaan säästövaroja nostettaessa säästöjen pääoma ja tuotot verotetaan pääomatuloina. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Pitkäaikais-säästäjä voi itse valita, mihin varansa laittaa. Esimerkiksi Sampo Pankin PS-tilien tyypillisiä sijoituskohteita ovat olleet rahastot, osakkeet ja talletukset edellä mainitussa järjestyksessä. PS-lain voimaantulo on myös laskenut perinteisten eläkevakuutusten hintoja. Tämä on säästäjän kannalta tietenkin hyvä asia ja lisää valinnanvaraa. PS on hyvä vaihtoehto, jos säästäjä haluaa kohentaa tulevaisuuden elintasoaan. Jos pääomaveron nousu, myös vähennyksen hyöty kasvaa. (Elo 2011.)

Verotuetut PS-tilit ovat Sampo Pankin mukaan uusien eläkesäästäjien keskuudessa suosittuempia kuin vapaaehtoiset eläkevakuutukset. Sampo Pankin varallisuudenhoidon johtaja Kimmo Laaksonen on yllätynyt siitä, että erityisesti nuorehkot suomalaiset ovat innostuneet pitkäaikaissäästämisen PS-säästäjien ikäjakauma näyttää, että 26 - 34-vuotiaat ovat löytäneet PS-tilit. Heidän osuus PS-säästäjistä on liki kolmannes. Verovähennyksen edellytys on, että eläkesäästäjä nostaa säästöt vasta eläkeikänsä eli tällä hetkellä aikaisintaan 63-vuotiaana. Nostovaiheessa varoista maksetaan veroa pääomaveroprosentin mukaan. PS-tiliin liittyy kuitenkin epävarmuus siitä, mikä on säästöjen verokohtelu kun säästäjä jää eläkkeelle ja alkaa nostaa varoja. (Muukkonen 2011.)

Eläkesäästämistuotteita ovat henkivakuutusyhtiöiden tarjoamat vapaaehtoiset, yksilölliset eläkevakuutukset ja talletuspankkien, sijoituspalveluyritysten ja rahastoyhtiöiden tarjoamat sidotun pitkäaikaissäästämisen (PS) sopimukset. Henkivakuutusyhtiöiden tarjoamiin yksilöllisiin eläkevakuutuksiin sovelletaan vakuutusso-
pimuslakia ja talletuspankkien, rahastoyhtiöiden ja sijoituspankkien pitkäaikais-
säästösopimuksista (PS-sopimus) sovelletaan lakia sidotusta pitkäaikaissäästämi-
sestä (PS-laki). (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Säästäminen voidaan mitoittaa siten, että arvioidaan kuinka paljon lisäeläketurvaa halutaan ja lasketaan kuinka suuria säästösuorituksia se oletetulla tuotolla edellyttää. Vaihtoehtoisesti on mahdollista sopia kuinka paljon sopimukseen säästetään kuukausittain tai vuosittain, minkä perusteella voidaan laskea tulevaisuudessa saavutettavan eläkkeen määrä. Eläkesäästäminen on joustavaa koska maksuja voidaan maksaa suurempina, pienempinä tai muuna ajankohtana kuin siitä alun perin on sovittu. Säästämisessä on mahdollista pitää taukoja tai voi maksaa ylimääräistä, mutta maksujoustavuuden käyttäminen alaspäin voi johtaa suunniteltua paljon pienempään eläkkeeseen. Alkuperäiseen suunnitelmaan nähden suuremmat maksut taas luonnollisesti suurentavat eläkettä. Eläkeiässä säästöjä nostettaessa eläkkeen määrä voi olla jotain muutakin kuin sopimusta tehtäessä suunniteltiin. Lopulliseen eläkkeen määrään vaikuttavat sopimukseen maksettujen maksujen määrä, ajankohta, säästöille kertynyt tuotto, yhtiön perimät kulut ja säästöjen arvo eläkesuorituksen määrää laskettaessa. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Eläkesäästöjen sijoituskohteita valittaessa täytyy muistaa sijoittamiseen liittyvät riskit. Säästäjä tekee aina itse päätökset yksittäisistä sijoitustoimenpiteistä ja kantaa sijoitukseen liittyvät riskit. Sijoituskohteiden aikaisempi kehitys ei ole aina tae tulevasta kehityksestä. Palveluntarjoajat eivät pääsääntöisesti oma-aloitteisesti vaihda eläkesäästäjän sijoituskohteita, vaikka sijoituskohteiden arvot olisivat laskussa. Säästäjän tulee ottaa huomioon sijoituskohteiden valinnassa kuinka kauan eläkkeen alkuun on aikaa, kuinka suuren arvon vaihtelun on valmis hyväksymään, kuinka korkeaa tuottoa odottaa säästöille ja kuinka suuren riskin säästöjen piene-
nemisestä on valmis hyväksymään. Myös sijoituskohteista perittävät kulut ja palkkiot tulee ottaa huomioon. Eläkesäästämisen hyöty riippuu siitä, onnistutaanko

säästöille saamaan riittävä ja odotettu tuotto. Tuottojen kannalta on tärkeää, että sijoitusriskit hallitaan ja ymmärretään hyvin. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.1 Lakisääteisen eläketurvan ja vapaaehtoisen eläkesäästämisen erot

Vapaaehtoisella eläkesäästämisellä pyritään täydentämään lakisääteistä eläketurvaa ja yksityishenkilön ottamat pitkäaikaistuotteet eivät vaikuta lakisääteisen työeläkkeen määrään tai karttumiseen. Lakisääteinen työeläke perustuu ansioihin ja työuraan kun taas sopimuksen perusteella maksettava lisäeläke perustuu sopimusehtoihin ja maksettuihin rahasuorituksiin. Eläkesäästämisen maksuohjelma ja eläkeikä ovat tietyin rajoituksin muutettavissa. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Lakisääteinen työeläke kertyy vain itselle, mutta vapaaehtoisen eläkesäästämisen avulla voi eläkettä säästää myös puolisolle. Lakisääteisten eläkkeiden arvonsäilyvyys on varmistettu indeksisidonnaisuudella kun taas korkosidonnaisten yksilöllisten eläkevakuutusten arvonsäilyvyys perustuu laskuperustekorkoon tai sopimuskorkoon ja yhtiöissä vuosittain tehtäviin päätöksiin asiakashyvityksistä, joten se riippuu pitkälti vakuutusyhtiön sijoitustoiminnan tuloksista. Pankkitalletusten arvonekehitys perustuu sovittuun korkoon. Sijoitussidonnaisissa tuotteissa eläkesäästäjä päättää itse, mihin tarjolla oleviin sijoituskohteisiin hän haluaa säästönsä arvonekehityksen sidottavaksi. Lakisääteisessä järjestelmässä on aina mukana myös työkyvyttömyys- ja perhe-eläketurva. Lakisääteistä eläkettä maksetaan eläkkeensaajan elinajan ja sopimuksen perusteella maksettavaa lisäeläkettä maksetaan pääsääntöisesti määräjän. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.2 Verovähennyskelpoinen eläkesäästäminen

Verotuetun eläkesäästämisen tarkoitus on kannustaa ihmisiä säästämään vapaaehtoisesti eläkepäivien varalle. Säästövaiheessa säästövaroilta saadaan verovähennysoikeus, mutta lähtökohtaisesti säästövaroja ei voi nostaa ennen yleistä vanhuuseläkeikää. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.2.1 Säästämisen enimmäismäärä ja eläkkeensaaja

Säästettävälle määrälle ei ole PS-laissa tai vakuutusolosopimuslaissa ala- eikä ylärajaa. Tuloverolain mukaan maksuja voi kuitenkin vähentää yhteensä enintään 5000 euroa vuodessa. Tämän ylittävä määrä ei ole enää vähennyskelpoista, mutta eläkkeen ulosmaksuvaiheessa eläke on kokonaan veronalaista tuloa. Eläkevakuutuksessa eläkettä maksetaan aina vakuutetulle ja PS-sopimuksessa säästövaroihin oikeutetulle. Eläkkeensaajia ei voi kesken sopimusajan muuttaa. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.2.2 Eläkeikä

Säästövaroja aletaan maksaa toistuvina suorituksina eli eläkkeenä sovituissa eläkeikäissä, joka on kuitenkin aikaisintaan työntekijän eläkelain mukainen vanhuuseläkeikä. Tällä hetkellä eläke voi alkaa 63-vuotiaana ja alin eläkkeen alkamisikä seuraa sopimusaikana työntekijän eläkelain eläkeikää. Tämän takia mahdolliset tulevat lakisääteistä työeläkettä koskevat eläkeiän muutokset vaikuttavat suoraan myös vapaaehtoista eläkesäästämistä. Säästöjen nostoa voi tietenkin halutessaan lykätä työntekijän eläkelaiissa säädettyä alinta eläkeikää myöhemmäksi. Vaikka oma henkilökohtainen lakisääteinen vanhuuseläkeikä olisi alempi kuin työeläkelain mukainen eläkeikä, ei vapaaehtoisia eläkesäästöjä voi nostaa alemmassa eläkeikässä. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.2.3 Eläkkeen ulosmaksuaika

Sopimusta tehtäessä sovitaan eläkeikä eli ajanjakso, jona aikana eläke maksetaan. Eläkejakso on mahdollista olla määräaikainen tai vakuutukseen perustuvassa säästämässä myös elinikäinen. Eläkeajan pitää olla vähintään 10 vuotta, jos eläkkeensaaja käyttää oikeuttaan alimpaan mahdolliseen eläkeikänsä. Eläkkeen nostamista lykätessä ohi työntekijän alimman vanhuuseläkeiän, eläkkeen ulosmaksamisaikaa voidaan lyhentää kahdella vuodella jokaista lykkäys vuotta kohden. Eläkkeen nostajan on kuitenkin aina oltava vähintään 6 vuotta. Esimerkiksi yleisen eläkeiän ollessa 63 vuotta voi 64-vuotiaana eläkkeen aloittava nostaa

säästöt kahdeksassa vuodessa ja 65-vuotiaana eläkkeen aloittava kuudessa vuodessa. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.2.4 Eläkkeen määrä ja nostoperusteet

Eläke maksetaan toistuvina erinä vähintään kerran vuodessa tai lyhyemmin määräjain esimerkiksi kuukausittain eläkkeensaajan jäljellä olevan eliniän aikana tai vähintään 10 vuoden aikana. Vuosittain eläkettä maksetaan enintään se osa säästöistä, joka saadaan jakamalla jäljellä oleva säästö määrä jäljellä olevien maksuvuosien lukumäärällä. Jos takaisinmaksuaika on 10 vuotta, ensimmäisenä vuonna voidaan maksaa 1/10 tuolloin jäljellä olevista säästöistä, toisena vuonna 1/9 jne. Maksu voi kuitenkin olla aina vähintään 2000 euroa kalenterivuodessa. Jos säästöjä on vähän, johtaa se käytännössä säädettyä maksuaikaa lyhyempään takaisinmaksu-aikaan. Raja on sopimuskohtainen ja maksettavan eläkkeen määrä riippuu säästöjen suuruudesta. Eläkkeen määrä voi muuttua vuosittain sijoitussidonnaisten sijoituskohteiden osuuksien arvokehitystä vastaavasti. Eläkkeen maksaminen päättyy eläkkeensaajan kuollessa, vaikka eläke-aika olisi pidempi. Säästöjen loppuminen johtaa myös eläkkeen päättymiseen, vaikka eläke-aikaa olisi vielä jäljellä. Tuloverolain mukaan säästövaroja voidaan nostaa ennen määräajan täyttymistä eläkkeensaajan vähintään vuoden kestäneen työttömyyden, pysyvän työkyvyttömyyden tai osatyökyvyttömyyden, puolison kuoleman tai avioeron johdosta. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.3 PS-Sopimus

Pitkäaikaissäästösopimuksia (PS-sopimus) tarjoavat palveluntarjoajat joita voivat olla pankit, rahastoyhtiöt ja sijoituspalveluyritykset. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.3.1 Palveluntarjoajan selonotto- ja tiedonantovelvollisuus

Ennen säästämissopimuksen tekemistä palveluntarjoajan on hankittava riittävät tiedot säästäjän sijoituskokemuksesta ja sijoitustietämyksestä. Palveluntarjoajalla ei ole selonntovelvollisuutta, kun säästövaroja saadaan säästämissopimuksen ehtojen mukaan sijoittaa vain pankkitileille, joiden tuotto määräytyy yksinomaan varoille maksetusta korosta. Säästäjälle on annettava hyvissä ajoin ennen säästösopimuksen tekemistä perustiedot palveluntarjoajasta ja riittävät ja olennaiset tiedot sopimuksesta. Niiden perusteella säästäjä voi luotettavasti arvioida palveluntarjoajaa, sopimusta ja erityisesti sopimukseen liittyviä riskejä. Ennakkotietoja on annettava mm. palveluntarjoajan tarjoamista sijoituspalveluista, sijoituskohteista ja palveluntarjoajan yhteistyökumppaneista, joiden palveluja säästäjällä on käytettävissään. Säästäjälle on myös annettava koko säästöajan kattava, vuositasolla eritelty arviolaskelma säästövarojen kehittymisestä ja veloitettavista kuluista. Palveluntarjoajan on annettava säästäjälle vähintään kerran vuodessa tietoa säästövaroista, tuotoista ja perityistä kuluista. Vaikka palveluntarjoaja on selonotto- ja tiedonantovelvollinen on säästäjä kuitenkin itse vastaa sijoitustoiminnan tuloksista ja onnistumisesta. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.3.2 Säästämissopimus (PS)

Sidotun pitkäaikaissäästämissopimuksen eli PS-sopimuksen voi tehdä ainoastaan yksityishenkilö. Säästövaroja voidaan sijoittaa ainoastaan laissa määriteltyihin kohteisiin kuten, esimerkiksi sijoitusrahastoihin, pörssiosakkeisiin, joukkovelkakirjalainoihin tai pankkitileihin. Sijoituskohteita voi tietenkin vaihtaa sopimuksen mukaan sopimusaikana. Säästämissopimuksen keskeinen sisältö ja sopimukseen liittyvät tärkeimmät menettelytavat ovat määritelty sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevassa laissa. Määriteltyjä asioita ovat esimerkiksi säästösuoritusten tekeminen, säästöjen nostaminen ja sopimuksen tekeminen sekä irtisanominen. Säästösopimuksessa sovitaan mm. sopimuksen osapuolet, mahdollinen muu säästövaroihin oikeutettu, sijoituskohteet, sijoitusstrategia ja sijoitusten riskitaso. Sopimuksessa tulee ilmi myös perittävät kulut ja maksut sekä miten sopimus on muutetta-

vissa sopimussuhteen aikana. Sopimuksen muuttamista koskevaan kohtaan kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.3.3 Säästämistili (PS-tili)

Säästämissopimukseen liittyy aina sopimus pitkäaikaissäästämistilistä eli pankkitilistä, jonka kautta kaikki säästämiseen liittyvä maksuliikenne tapahtuu. Eläkesäästäjä maksaa PS-tilille rahaa joko kertaluontoisesti tai toistuvina säännöllisinä suorituksina. PS-tililtä rahat ohjataan edelleen säästämissopimuksessa sovittuihin sijoituskohteisiin. Palveluntarjoajalla on oikeus veloittaa säästämissopimuksen mukaiset palkkiot ja kulut PS-tililtä. Tilille maksetaan sopimukseen sisältyvien säästövarojen sijoittamisesta kertyneet tuotot ja niihin liittyvistä oikeuksien luovutuksesta ja pääoman takaisin maksusta kertyvät varat. PS-tilille maksetaan ainoastaan säästämissopimukseen perustuvia rahavaroja. PS-sopimukseen ei voi siirtää asiakkaan jo olemassa olevia arvopapereita. Palveluntarjoajan vaihtaminen on ainoa tapa siirtää sijoitussalkku varoja realisoimatta. Ps-tili avataan säästövaroihin oikeutetun nimiin jolloin säästövaroihin oikeutettu omistaa säästövarat ja säästövarat myös sijoitetaan säästövaroihin oikeutetun nimissä. Säästövaroihin oikeutetun ollessa eri kuin säästäjä, myös säästäjä nimetään tilin tietoihin. Säästäjällä on yksinoikeus tilin hallintaan. Käyttöoikeus tilin varoihin on taas ainoastaan palveluntarjoajalla. Säästäjän on kuitenkin mahdollista tehdä arvopaperikauppaa palveluntarjoajan tietojärjestelmän avulla. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.3.4 Sijoituskohteiden valinta

Säästäjä voi säästää PS-tilille vähitellen eikä varoja ole pakko sijoittaa heti eteenpäin. Esimerkiksi osakkeita ei kannata kaupankäyntikulujen takia välttämättä ostaa pienissä erissä. Säästämissopimuksessa on määriteltävä sijoituskohteet, joihin säästövaroja voidaan sijoittaa, sijoittamisen sijoitusstrategia ja riskitaso. Sopimuskohtilla varmistetaan, että riskeihin kiinnitetään tarpeeksi huomiota. Sallitut kohteet ovat määritelty sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevassa laissa. Säästövaroja voidaan sijoittaa esimerkiksi sijoitusrahastoihin, pörssiosakkeisiin, joukkovel-

kakirjalainoihin tai pankkitileille. Johdannaissopimuksiin säästövaroja voi sijoittaa vain säästövarojen suojaamiseksi kurssi- tai korkovaihteluilta tai muulta sijoituskohteiden arvon alentumiselta. Sijoituskohteita voi säästöaikana muuttaa sopimuksen mukaan. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Eri sijoituskohteet käyttäytyvät tuoton ja pääoman arvonkehityksen kannalta paljonkin eri tavoin. Sijoituskohteiden riskeissä on suuriakin eroja, eikä riskitöntä sijoitusta ole olemassa. Tuotto-odotus ja riski kulkevat usein käsi kädessä. Talletukset pankkitileille katsotaan usein matalanriskin sijoittamiseksi. Sijoitusrahastoissa ja joukkovelkakirjalainoissa on riskiltään hyvinkin erilaisia tuotteita ja pörssiosakkeiden arvot voivat eri aikoina vaihdella voimakkaasti. Lähtökohtaisesti säästäjä itse valitsee sijoituskohteet ja riski kohteiden arvonkehityksestä on säästäjällä. Säästäjän kannattaa aina perehtyä huolellisesti sijoituskohteiden ominaisuuksiin ja riskeihin sekä seurata sijoitusten arvonkehitystä ja palveluntarjoajan antamia selvityksiä. Huomioida kannattaa myös, että sijoittaessa ulkomaille voi saaduista tuotoista joutua maksamaan lähdevero toiseen valtioon jolloin veroja ei voi hyvittää Suomen verotuksessa. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Ostaessa, myydessä tai vaihtaessa sijoituskohteita verkkopalvelun kautta tai muuten oma aloitteisesti on otettava huomioon, että kohteet sopivat PS-sopimuksessa sovittuun sijoitusstrategiaan ja riskitasoon. Huomaamattaan voi kasvattaa sijoitusten riskiä tai erityyppisten sijoitusten suhdetta siitä mitä on sovittu. Jotkut palveluntarjoajat voivat varoittaa verkkopankissa tai palveluntarjoajan toimipaikassa, jos säästäjä tekee sopimuksen vastaisia asioita. Säästäjältä voidaan myös edellyttää oma-aloitteisuutta sijoitussuunnitelman muuttamiseksi. Eläkeajan lähestyessä kannattaa harkita pitäisikö varat siirtää alhaisemman riskitason kohteisiin. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.3.5 Säästäjä ja säästövaroihin oikeutettu

PS-lain mukainen säästäminen on tarkoitettu yksityishenkilöiden säästämismuodoksi. Säästäjän tehdessä säästämissopimusta palveluntarjoajan kanssa määritellään sopimuksessa henkilö, joka on oikeutettu säästövaroihin eli on eläkkeensaaja. Tavallisesti säästövaroihin oikeutettu on säästäjä itse. Säästövaroihin oikeutet-

tu voi kuitenkin olla muukin yksityishenkilö kuin säästäjä itse. Tuloverolain säännöksistä johtuen tilanne koskee käytännössä vain puolisoita. Säästäjän ja säästövaroihin oikeutetun ollessa eri henkilöitä, tulee sopimusta solmittaessa huomioida ainakin seuraavia asioita. Säästäjä tekee ja hallinnoi PS-sopimusta. Vain säästäjä voi esimerkiksi irtisanoa sopimuksen siirtääkseen sen toiselle palveluntarjoajalle. Vain säästäjällä on oikeus päättää sijoituskohteista. Säästövaroihin omistusoikeus on myös säästövaroihin oikeutetulla. Säästövarojen ulosmaksu tapahtuu vain säästövaroihin oikeutetun tilanteen mukaan, ei säästäjän. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.3.6 Kulut

Pitkäaikaissäästämissopimuksista peritään erilaisia kuluja ja maksuja ja niiden suuruus sekä rakenne vaihtelevat riippuen palveluntarjoajasta ja sopimukseen liittyvistä sijoituskohteista ja palveluista. Kulut voivat esiintyä kiinteinä tai ne voivat määräytyä esimerkiksi prosentuaalisena osuutena säästö pääomasta tai sijoitusten tuotoista. Kuluja voidaan periä säästämissopimukseen liittyvistä kohteista, itse säästämissopimuksesta tai säästämistilistä. Näitä kuluja voivat olla esimerkiksi PS-sopimuksen ja PS-tilin avaamiskulut, säästö pääoman hallinnointi kulut ja säästö pääoman takaisinmaksukulut. Sijoituskohteista ja palveluista veloittettavia kuluja voivat olla merkintä-, hallinnointi- ja lunastuspalkkiot, säilytyspalkkiot, sijoituskohteiden myyntikulut ja omaisuudenhoitosopimuksesta perittävät kulut. Palveluntarjoaja voi muuttaa PS-sopimuksen kuluja, jos siitä on sovittu. Huomioitavaa on, että sopimuksen kulut ja sijoituskohteiden kulut ovat eri asia. Sijoituskohteiden sääntöjen mukaiset kulumuutokset vaikuttavat suoraan säästäjän maksamiin kokonaiskuluihin. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.4 Vapaaehtoinen yksilöllinen eläkevakuutus

Yksilöllisiä eläkevakuutuksia tarjoavat henkivakuutusyhtiöt. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.4.1 Vakuutusyhtiön tiedonantovelvollisuus

Ennen vakuutus sopimuksen tekemistä vakuutuksen hakijan on saatava vakuutusyhtiöltä tarpeelliset tiedot vakuutustarpeen arvioimiseksi ja valitsemiseksi. Tietoja tulee antaa esimerkiksi vakuutusmuodoista, maksuista ja ehdoista. Vakuutusyhtiön täytyy kiinnittää asiakkaan huomio olennaisiin rajoituksiin. Vakuutusyhtiön tulee kiinnittää huomiota myös vakuutuksenottajan aiempaan sijoituskokemukseen ja sijoittamisen tavoitteisiin. Vakuutuksen hakijan tulee saada tietoa tarjolla olevien sijoituskohteiden ominaisuuksista ja keskeisistä eroista, koska niillä on iso vaikutus vakuutuksen tuottoon ja riskeihin. Annettujen tietojen perusteella vakuutuksenottajan täytyy voida valita sijoitustavoitteisiinsa soveltuvat sijoituskohteet. Tiedonantovelvollisuuteen kuuluu myös antaa tiedot kuluista ja maksuista sekä mahdollisuudesta vaihtaa sijoituskohteita. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Yleensä on pidetty riittävänä, että vakuutuksenhakija saa selkeänä kirjallisena aineistona tiedot joita laissa edellytetään. Kirjalliseen aineistoon tutustuminen on tietenkin vakuutuksenhakijan omalla vastuulla. Vakuutuksenottaja ei voi vedota sopimuksen sisältöä koskevaan tietämättömyyteen, jos hän on vastaanottanut kirjalliset sopimusasiakirjat. Vakuutuksenantaja on velvollinen lähettämään vuosittain vakuutuksenottajalle tiedote, jossa kerrotaan esimerkiksi vakuutusmäärä, säästöosuus, sovittu eläke aika, vakuutukseen mahdollisesti liittyvä kuolemanturva ja edunsaajamääräys. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.4.2 Yksilöllinen eläkevakuutus vakuutustuotteena

Vapaaehtoisia yksilöllisiä eläkevakuutuksia markkinoidaan yksityishenkilöille ja yrityksille. Tarjolla on korko- ja sijoitussidonnaisia vakuutuksia sekä niiden yhdistelmiä. Tarjolla on esimerkiksi eläkevakuutuksia joissa on sekä korko että sijoitussidonnainen osuus, mutta eläkeajan alkaessa vakuutus muuttuu automaattisesti korkosidonnaiseksi. Korko- ja sijoitussidonnaiset eläkevakuutukset eroavat toisistaan mm. tuoton kertymistavan, tuotto-odotusten, säästettävän pääoman ja pääomalle kertyvän tuottosäilymisen riskin osalta. Korkosidonnaisessa vakuutuksessa asiakas yleensä tietää tarkasti, kuinka suurta tuottoa hän saa säästöilleen tiettyä ajanjaksona. Sijoitussidonnaisessa vakuutuksessa tuottotaso ei ole luonnollisesti-

kaan tarkoin ennustettavissa eikä pääoman säilyminen aina ole taattua. Pääoman arvonkehitys on kiinni täysin vakuutuksenottajan valitsemien rahastojen ja muiden sijoituskohteiden arvon kehittymisestä. Sijoitussidonnaisessa vakuutuksessa asiakas itse kantaa riskin sijoituksen arvon kehittymisestä. Yksilöllisiä eläkevakuutuksia kutsutaan joskus elämänvaravakuutuksiksi. Tämä tarkoittaa, että vakuutetun kuollessa ennen eläkeikää tai ennen eläkkeen maksamisen päättymistä, vakuutuksen jäljellä olevat varat siirtyvät vakuutusyhtiöön eivätkä siirry automaattisesti perillisille. Tästä syystä on aina erikseen sovittava kuolemanvaraturvasta. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.4.3 Korkosidonnainen eläkevakuutus

Korkosidonnaisessa eläkevakuutuksessa vakuutusyhtiö maksaa vakuutussäästöille tuottoa laskuperustekoron tai muun sopimuskoron, asiakashyvityksen tai kuolevuushyvityksen perusteella. Korkosidonnaisten vakuutusten tuoton perustana on usein laskuperustekorko tai muu sopimuskorko. Käytössä oleva korko määritellään vakuutus sopimuksessa. Vakuutukseen voidaan maksaa kiinteää esimerkiksi 2,5 prosentin suuruista laskuperustekorkoa. Koron lisäksi vakuutusyhtiö maksaa vakuutussäästöille asiakashyvitystä. Asiakashyvityksen nimike voi olla esimerkiksi lisäkorko, mutta kaikille näille on yhteistä se, että vakuutusyhtiö päättää hyvityksen määrästä yleensä vuosittain tuloksensa perusteella. Vakuutukseen kertyneitä säästöjä voidaan maksaa myös kuolevuushyvityksenä jolloin maksun suuruus määräytyy laskuperusteiden mukaisesta vakuutetun kuolintodennäköisyydestä. Tällainen hyvitys rahoitetaan kuolleiden vakuutettujen jättämällä säästöillä. Kuolevuushyvitys koskee myös sijoitussidonnaisia vakuutuksia. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.4.4 Sijoitussidonnainen yksilöllinen eläkevakuutus

Sijoitussidonnaisissa eläkevakuutuksissa vakuutussäästöjen arvo ja säästöille saatava tuotto määräytyy vakuutukseen valittujen rahastojen tai muiden sijoituskohteiden arvon kehittymisen mukaan. Arvo voi myös määräytyä esimerkiksi va-

rainhoitosalkun tai sijoituskorin arvon mukaan. Ne koostuvat yleensä useista erilaisista sijoituskohteista. Sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa vakuutuksenottaja päättää itse, mihin vakuutusyhtiön tarjoamaan sijoituskohteeseen tai sijoituskohteisiin hän säästöjensä arvonkehityksen sitoo. Erilaiset rahastot ovat yleisiä vakuutusyhtiön tarjoamia sijoituskohteita. Sijoituskohteen valinta ja vastuu on vakuutuksenottajalla. Sijoitussidonnaisuudesta seuraa, että eläkesäästöjen arvo voi myös laskea, jos valittujen rahastojen arvonkehitys on negatiivista. Vakuutusaikana sijoituksenottaja voi vaihdella valittuja sijoituksia tai vaihtaa niiden suhteellisia osuuksia. Vakuutusyhtiöt eivät yleensä itse vaihda vakuutukseen liittyviä sijoituskohteita, vaikka ne olisivat laskussa. Rahastojen arvonkehitys on viimekädessä sijoittajan vastuulla. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Vakuutusyhtiöllä vaihtelee onko saman yhtiön sisällä mahdollista vaihtaa korkosidonnaisesta sijoitussidonnaiseen ja päinvastoin. Myös vakuutusyhtiöiden tarjoamissa rahastovalikoimissa on eroja. Osa yhtiöistä tarjoaa oman konsernin hallinnoimia rahastoja ja osa konsernin ulkopuolisia rahastoja. Rahastoja voi yleensä vaihtaa maksuttomasti tietyn kertaa vuodessa. Rahastoyhtiöt perivät kuitenkin omat kulunsa ja siirtojen yhteydessä peritään usein merkintä- ja lunastuspalkkio. Vakuutukseen liitetyt rahasto-osuudet ja muut sijoituskohteet omistaa vakuutusyhtiö. Vakuutuksenottajan eläkevakuutuksen sijoituskohteet on kytketty ainoastaan laskennallisesti vakuutuksen säästöarvon laskemista varten. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.4.5 Eläkevakuutuksen lisäturvat

Eläkevakuutukseen on mahdollista liittää kuolemanvaraturva (henkivakuutus). Eläkevakuutus on elämisen varalta voimassa oleva vakuutus, joten vakuutuksesta maksettavan eläkkeen edellytyksenä on, että vakuutettu on elossa. Vakuutetun kuollessa ennen eläkkeen maksamisen aloitusta tai maksamisen ollessa käynnissä, jää vakuutussäästö oletusarvoisesti vakuutusyhtiölle. Vakuutuksenottajalle tämä ei yleensä ole mieluista, joten eläkevakuutukseen voidaan liittää henkivakuutus. Eläkevakuutukseen voi liittää säästöt kattavan henkivakuutuksen sopimusta tehtäessä tai ennen eläkeajan alkamista. Henkivakuutusmaksun suuruuteen vai-

kuttavat ikä, sukupuoli, henkivakuutusturvan kattavuus ja voimassaoloaika. Eläkevakuutukseen on mahdollista liittää myös edunsaajamääräys. Vakuutuksenottajalla on oikeus määrätä yksi tai useampi henkilö edunsaajaksi, jolle kuolemantapauskorvaus maksetaan. Edunsaajaksi voi määrätä esimerkiksi aviopuolison, lapset tai omaiset. Vakuutus sopimukseen mukaan vakuutusyhtiön saama edunsaajamääräys on ensisijainen suhteessa testamenttiin. Vakuutuksenottajan tulee huolehtia, että vakuutuksen edunsaajamääräys on ajan tasalla. Jotkut vakuutusyhtiöt mahdollistavat tuotteissaan pysyvän työkyvyttömyyden tai yli vuoden kestävästä työttömyyden perusteella varhentaa eläke alkamaan jo ennen 63 ikävuotta. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.4.6 Kulut

Vakuutus sopimuksista perittävät kulut riippuvat sopimukseen liitettävistä sijoituskohteista ja palveluista. Kulut ovat jokaisella vakuutusyhtiöllä määrältään ja perimistavaltaan erilaisia. Kulut saattavat esiintyä kiinteinä tai ne saattavat määräytyä esimerkiksi prosentuaalisena osuutena vakuutusmaksuista tai kertyneistä säästöistä. Kuluilla saattaa olla joko vuosittainen tai koko sopimusaikaa kattava enimmäismäärä. Kuluja peritään maksetuista vakuutusmaksuista, vakuutuksen ylläpidosta säästö- ja eläkeaikana ja eläkevakuutuksen takaisinnostamisesta. Mahdollisesta henkivakuutuksesta peritään omat vakuutusmaksut. Kuluja voidaan periä myös erilaisista toimenpiteistä kuten esimerkiksi säästöjen siirrosta, ylimääräisistä tiedotteista ja todistuksista. Sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa rahastoyhtiön perimät hoito-, merkintä- ja lunastuspalkkiot otetaan huomioon rahasto-osuuksien tai salkun arvossa. Vakuutusehtojen mukaan vakuutusyhtiöt voivat muuttaa perittäviä hoito- ja toimenpidemaksuja aiheutuneita kustannuksia vastaavasti. Jotkut yhtiöt ovat sitoneet hoito- ja toimenpidemaksujen korotuksen elinkustannusindeksiin. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.5 Yhteistä eläkevakuutuksille ja PS-sopimuksille

Tässä osassa käsitellään säästövarojen nostamista, peruuttamisoikeutta, siirto-oikeutta, irtisanomista, kuoleman vaikutusta ja sopimuksen muuttamista.

3.5.1 Säästämissopimuksen sitovuus ja säästövarojen nostaminen

Eläkesäästämislle on ominaista, että säästövarat voidaan nostaa vasta kulloinkin voimassa olevan eläkelainsäädännön mukaisessa työntekijän vanhuuseläkeiässä tai jonkun muun sopimuksessa mainitun ehdon täytyessä. Maksujen verovähennyskelpoisuus edellyttää, että erityiset nostamisen perusteet ovat tuloverolain mukaisia. Ennen vanhuuseläkeikää säästöjä ei voi osittainkaan nostaa kuin tuloveroissa määritellyissä poikkeustapauksissa ja yhtiön salliessa. PS-sopimuksissa nostoperusteet ja eläkevakuutuksissa takaisinosto-oikeudet koskevat eläkkeensaajan poikkeuksellista elämäntilannetta. Poikkeukselliset olosuhteet koskevat ainoastaan säästövaroihin oikeutettua tai vakuutettua. Poikkeuksellisia olosuhteita ovat vähintään vuoden kestänyt työttömyys, pysyvä työkyvyttömyys, pysyvä osatyökyvyttömyys, puolison kuolema tai avioero. Erityinen nostoperuste tai takaisinosto-oikeus saattaa täytyä myös sen jälkeen, kun eläkettä on alettu maksamaan määräin perusteella. Esimerkiksi avioero on tällainen peruste. Oikeus säästövarojen nostoon eläkkeen jo ollessa maksussa riippuu sopimus- ja vakuutusehdoista. Eläkevakuutuksissa tällainen ei yleensä ole mahdollista. Vakuutuslainsäädännön mukaan vakuutuksenottajalla on oikeus saada eläkevakuutuksesta takaisinnostoarvo, jos vakuutusyhtiö muuttaa vakuutusehtoja olennaisesti ja yksipuolisesti tai vakuutusyhtiö siirtää vakuutuskannan toiseen vakuutusyhtiöön. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Säästäjän kannattaa aina ottaa huomioon, että säästämissopimus voi olla edellä mainituista syistä johtuen hyvinkin pitkäaikainen, jopa kymmenien vuosien mittainen. Säästövarat ovat koko säästämisajan sidottuina eikä niitä voi nostaa kuin lakisääteisen eläkeiän tai edellä mainitun erityisen syyn perusteella. Säästövarat voidaan nostaa ainoastaan rahana eikä niitä voi nostaa eläkeiässäkään kertaluonteisesti. Säästövarat maksetaan toistuvina erinä vähintään kerran vuodessa ja pääsääntöisesti vähintään 10 vuoden aikana. Eläkkeen nostamisikää lykättäessä

yli työntekijän eläkelain alimman vanhuuseläkeiän jälkeen, eläkkeen ulosmaksuaikaa voidaan lyhentää kahdella vuodella jokaista lykkäysvuotta kohden. Eläkkeen nostoaika on kuitenkin oltava vähintään 6 vuotta. Säästettyjä varoja verotetaan pääomatulona vasta eläkkeenmaksuaikana. Vero maksetaan säästöpääomasta ja sille kertyneestä tuotosta. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.5.2 Peruuttamisoikeus

Säästäjä tai vakuutusnottaja voi peruuttaa säästämissopimuksen tekemällä kirjallisen irtisanomisen palveluntarjoajalle 30 päivän kuluessa sopimuksen tekemisestä tai vakuutuksen voimaan tulemisesta. Peruutusaika alkaa kulua kun säästäjä tai vakuutusnottaja on saanut eläkesäästämistä koskevat tiedot ja sopimusehdot. Palveluntarjoajan on viivytyksettä ja viimeistään 30 päivän kuluttua peruutusilmoituksen saatuaan palautettava säästövarat säästäjälle tai vakuutukseen maksetut maksut vakuutusnottajalle. PS-sopimuksissa palveluntarjoaja voi sopimuksen mukaan periä maksuja tai palkkioita sopimuksen perumisesta. Palveluntarjoajaa vaihdettaessa PS-sopimuksissa ei uuteen sopimukseen saa peruuttamisoikeutta, vaan peruuttamisoikeus sisältyy vain ensimmäiseen ja alkuperäiseen säästämissopimukseen. Vakuutusentarjoajan vaihtamisen yhteydessä tehtävään uuteen eläkevakuutusopimukseen syntyy lain mukainen peruuttamisoikeus, mutta käytännössä verotuksesta johtuen peruuttamisoikeutta ei kannata käyttää, koska ennakonpidätys tehtäisiin korotettuna, sillä varat katsottaisiin nostetuksi tuloverolain vastaisesti. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.5.3 Siirto-oikeus ja irtisanominen

Säästäjä voi irtisanoa sopimuksen, jos hän on tehnyt toisen säästämissopimuksen tai tarkoitukseltaan vastaavan eläkevakuutusopimuksen ja kertyneet säästövarat siirretään suoraan toisen sopimuksen palveluntarjoajalle tai vakuutuksen antajalle. PS-sopimuksessa sijoitussalkkua ei ole pakko realisoida siirtoa varten, mutta uudella palveluntarjoajalla ei ole kuitenkaan velvollisuutta ottaa sijoitussalkkua vastaan sellaisenaan, eikä se aina olisi mahdollistakaan. PS-sopimuksen säästöt on

mahdollista siirtää sekä säästöaikana että ulosmaksuaikana. Eläkevakuutuksen siirtäminen onnistuu vain säästöaikana, eikä enää ulosmaksuaikana. Siirron yhteydessä sopimuksen sopimusehdot muuttuvat aina uuden lainsäädännön ja uuden palveluntarjoajan ehtojen mukaisesti. Ennen siirtotilannetta onkin etukäteen syytä selvittää ja verrata tarkasti miten aikaisemmat ja uudet sopimusehdot poikkeavat toisistaan ja miettiä siirron tarkoituksenmukaisuutta. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.5.4 Kuoleman vaikutus

PS-sopimuksissa varojen omistusoikeus on säästövaroihin oikeutetulla eli eläkkeensaajalla. PS-sopimuksissa oikeus säästövaroihin siirtyy säästäjän kuollessa eläkkeensaajalle tai, jos säästäjä on itse eläkkeensaaja, hänen oikeudenomistajilleen. Muun eläkkeensaajan kuin säästäjän kuollessa oikeus säästövaroihin siirtyy eläkkeensaajan oikeudenomistajille. Kuolemantapauksessa oikeus säästövaroihin ei siis siirry säästäjälle. PS-sopimus loppuu säästäjän ja muun säästövaroihin oikeutetun eli eläkkeensaajan kuollessa. Eläkevakuutuksen vakuutetun kuollessa ennen tai kesken eläkeajan, jää eläkevakuutuksen rahasto vakuutusyhtiölle. Tästä syystä eläkevakuutukseen liitetään yleensä kuolemanvaravakuutus (henkivakuutus) josta peritään erillinen maksu. Henkivakuutusturvan voimassaoloaika on sovittavissa ja se voi olla voimassa esimerkiksi vain eläkeajan alkuun tai loppuun asti. Vakuutuksenottaja voi tällöin määrätä edunsaajan jolle säästövarat maksetaan vakuutetun kuollessa. Jos vakuutuksenottaja ja vakuutettu ovat eri henkilöitä ja vakuutuksenottaja kuolee, eläkevakuutussopimuksessa vakuutettu tulee kuolleen vakuutuksenottajan tilalle sopimusosapuoleksi ja sopimus jatkuu. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.5.5 Sopimuksen muuttaminen

Sopimusten muuttamismahdollisuuksia rajoittaa verolainsäädäntö. Esimerkiksi eläkkeen alkamista ei voi muuttaa eläkkeen alkamista varhaisemmaksi kuin TyEL:n yleinen eläkeikä on. Säästäjällä ja vakuutuksenottajalla on oikeus muuttaa

säästösuoritusten määrää tai tehdä kertosijoituksia. Sijoitusstrategian ja riskitason muuntaminen palveluntarjoajan sijoitusvalikoiman rajoissa on myös aina mahdollista. Sijoitusstrategiaa olennaisesti muuttaessa tulee PS-sopimuksissa myös säästämissopimusta muuttaa. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Sidotun pitkäaikaissäästämisen laissa ei ole säännöstä, joka määräisi missä tilanteissa palveluntarjoajalla on oikeus muuttaa PS-sopimuksen ehtoja. Tästä syystä oikeus ehtojen ja kulujen muuttamisesta jää sopimuksen ehtojen ja yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden varaan. Palveluntarjoajien pitää määritellä sopimusehdoissa muuttamisen perusteet. Ehtojen mukaan palveluntarjoajalla voi olla oikeus muuttaa sopimusehtoja esimerkiksi lain muutosten tai viranomaisten päätösten johdosta. Palveluntarjoaja on usein säästänyt itselleen oikeuden tehdä sopimukseen pieniä muutoksia, joilla ei ole vaikutusta sopimuksen keskeiseen sisältöön. Tällaisia pieniä muutoksia voivat olla esimerkiksi hinnaston, toimenpidemaksujen ja yksittäisten sijoituskohteiden tarjonnassa tapahtuvat muutokset. Mikäli säästäjä ei hyväksy ehtoihin tulleita muutoksia, hän voi irtisanoa sopimuksen ja siirtää sen toiselle palveluntarjoajalle. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

Vakuutusyhtiöt voivat puolestaan muuttaa eläkevakuutuksen ehtoja tai vakuutusmaksuja vakuutuslainsäädännön mukaan. Jos vakuutuslainsäädännön sisältö ei olennaisesti muutu alkuperäiseen verrattuna voidaan yleisen vahinkokehityksen tai korkotason muutosten vuoksi muuttaa vakuutuslainsäädännön. Vakuutusyhtiö voi tehdä pieniä muutoksia vakuutuslainsäädännön, kunhan se ei vaikuta sopimuksen keskeiseen sisältöön. Vakuutuksen ottaja voi irtisanoa vakuutuslainsäädännön ja nostaa vakuutuksen takaisinnostoarvon, jos hän ei hyväksy ehtoja. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.6 Verotus

Tässä osassa kerrotaan yleisesti eläkevakuutuksen ja PS-sopimusten verouduista, maksujen vähentämisestä verotuksessa ja eläkkeen veronalaisuudesta.

3.6.1 Eläkevakuutuksen ja PS-sopimuksen verotus

Yksilöllinen eläkevakuutus ja PS-sopimus ovat verovähennykseen oikeutettuja säästämismuotoja. Niiden maksut ovat verovähennyskelpoisia myös puolisolle tehtyinä. Verovähennyksen edellytyksenä on myös, että eläkesäästöjen nostaminen voidaan aloittaa vasta, kun eläkkeen saaja saavuttaa yleisen eläkeiän, joka on tällä hetkellä 63 vuotta. Mikäli varat nostetaan ennen alinta mahdollista eläkeikää tai maksetaan lyhyemmässä ajassa, niin nostettu määrä katsotaan pääomatuloksi 50 % korotettuna. Ilman korotusta varat voidaan nostaa laissa säädetyissä poikkeustapauksissa kuten esimerkiksi yli vuoden kestäneessä työttömyydessä tai avioerossa. Sijoitetuille varoille kertyvää tuottoa jotka koostuvat koroista, osingoista, luovutusvoitoista ja muista voitoista ei veroteta säästämisaikana. Eläkesäästäjän tulee huomioida, että verolait saattavat muuttua sopimusaikana ja etteivät verosäännökset ole sama asia kuin sopimusehdot. Verosäännösten muuttuminen ei ole PS-sopimuksen tai eläkevakuutuksen irtisanomisperuste. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.6.2 Maksujen vähentäminen verotuksessa

Verovähennystä laskettaessa eläkemaksujen vähennyskelpoinen enimmäismäärä on 5000 euroa vuodessa. Verovähennyskelpoiseen enimmäismäärään katsotaan kuuluvan kuolemanvakuutuksen, eläkevakuutuksen ja PS-sopimuksen maksut. Siitä 5000 eurosta voidaan vähentää vuoden 2011 pääomatuloverokannan mukaisesti 28 %, joten verovähennyksen enimmäismääräksi saadaan 1400 euroa vuodessa. Verovähennys tehdään vakuutetun tai säästövaroihin oikeutetun verovelvollisen verotuksessa, ensisijaisesti hänen pääomatuloistaan. Mikäli pääomatuloja ei ole tarpeeksi tai ollenkaan, vähennys tehdään erityisenä alijäämähyvityksenä ansiotulon verosta. Jos työnantaja on maksanut vakuutetulle ottamastaan yksilöllisestä vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta vakuutusmaksuja vuoden aikana, on vakuutetun vähennyskelpoisten maksujen määrä itse ottamastaan vakuutuksesta enintään 2500 euroa kyseisenä vuonna. Sama rajoite koskee myös PS-sopimuksen säästösuorituksia, jos säästövaroihin oikeutetulla on työnantajan ottama yksilöllinen eläkevakuutus. Myös yrittäjän omaa vähennysoikeutta on rajoitet-

tu, jos hänellä on yrityksen ottama yksilöllinen eläkevakuutus. Maksut vähentää aina eläkevakuutuksessa vakuutettuna tai PS-sopimuksissa säästövaroihin oikeutettuna oleva henkilö, vaikka maksut olisi tosiasiaassa maksanut hänen puolisonsa. Jos verovelvollisella ei ole riittävästi tuloja ja vähennys jäisi käyttämättä, siirtyy käyttämättä jäänyt erityinen alijäämähyvitys puolison verosta vähennettäväksi. Kun eläkkeensaajalle on alettu maksaa eläkettä tai PS-suorituksia lakkaa vakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuus. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.6.3 Eläkkeen veronalaisuus

Vapaaehtoisen yksilöllisen eläkevakuutuksen ja PS-sopimuksen perusteella maksettavat suoritukset ovat veronalaista pääomatuloa jonka veroprosentti vuonna 2011 on 28. (Eläkesäästäminen 2011 2011.)

3.7 Ajankohtaista ja tulevaisuudennäkymiä

PS-tilistä ei ole tullut niin suosittua kuin pankit ja vakuutusyhtiöt ovat toivoneet. PS-tili ei ole kasvattanut suosiotaan, koska monen lisäeläkkeeseen vaikuttavan asian tulevaisuus on epäselvä. Ensimmäinen epäselvä asia on lakisääteinen eläkkeellejäämisikä. PS-tilin rahoja voi nostaa vasta kun lakisääteinen 63-vuoden eläkeikä on tullut täyteen ja elinkeinoelämän keskusliitto EK on ajanut kovaa sen nostamista 65 vuoteen. Kahden - kolmenkymmenen vuoden kuluttua eläkkeelle saataan jäädä nykyistä vanhempana. Toinen epävarma asia on säästöistä nostoaikana perittävän pääomaveron suuruus. Nyt pääomaveron suuruus on 28 prosenttia, mutta puolueet ovat ehkä valmiita nostamaan sen 30 prosenttiin. Kolmanneksi PS-tilejä edeltäneiden eläkevakuutusten piilevät kulut ovat antaneet monille huonoja kokemuksia. PS-tileistä puuttuu myös entisten eläkevakuutusten suurin houkutus, joka oli mahdollisuus jäädä eläkkeelle aiemmin vaikka tosin yllättävän harva on käyttänyt tätä mahdollisuutta. Nuorten vastahakoisuuteen vaikuttaa varmasti se, että harva alkaa ajatella eläketurvaa juuri valmistuttuaan. Ensimmäinen maksetaan opintotuki ja sitten asuntolaina. Ylimääräistä sijoittamista aletaan harkita yleensä vasta kun, ylimääräistä alkaa kertyä. (Helsingin Sanomat 2011.)

Verohelpotuksilla kannustetun eläkesäästämisen suosio on laskenut 2000-luvun alimmalle tasolle, kertoo Turun Sanomat. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten ja PS-tilien suosio on romahtanut. Tammi - helmikuussa 2011 uusia säästäjiä tuli 3400. Se on vain viidennes kolmen vuoden takaisesta määrästä. Vuonna 2010 uusia eläkesäästäjiä tuli 18 200, mikä on noin neljäsosien vuoden 2008 määrästä. Vapaaehtoisia yksilöllisiä eläkevakuutuksia otettiin vuonna 2008 Turun sanomien mukaan 69 000, mutta vuonna 2010 vain 8400. Vuoden 2010 huhtikuussa vapaaehtoisten eläkevakuutusten rinnalle tulleet PS-tilit eivät myöskään ole täyttäneet alan odotuksia, koska 12 ensimmäisen kuukauden aikana niitä avattiin vain 12 000. Turun sanomien mukaan eläkesäästämistä hidastaa finanssikriisin aiheuttama taantuma ja markkinoiden epävarmuus. (Kauppalehti 2011.)

PS-tilit täyttivät huhtikuussa 2011 vuoden ja uuden eläkesäästämismuodon oli tarkoitus kannustaa suomalaisia ottamaan enemmän vastuuta eläkkeestään, mutta vaikutus olikin päinvastainen. Rahaa vajaalle 10 000 PS-tilille kertyi vuoden 2010 aikana alle 10 miljoona euroa eli noin 1000 euroa tiliä kohden. Harva siis hyödynsi edes täysin verohyötyä, jonka saa maksimissaan 5000 euron talletuksista. PS-tilit eivät siis itsessään olleet odotetunlainen menestys ja näyttää siltä, että ne notkauttivat suomalaisten eläkesäästämisen innostuksen yleensä. (Arvopaperi 2011.)

Sampo Pankin varallisuudenhoidosta vastaavan Marko Erkkilä kertoo, että tilastojen mukaan eläkeratkaisuja on tehty koko maassa selvästi aiempaa vähemmän. Aktia henkivakuutuksen toimitusjohtaja Taru Narvanmaan mukaan taas vanhoihin eläkevakuutuksiin tuli vuonna 2010 rahaa entiseen tahtiin, mutta niissäkin alkuvuonna 2011 ovat rahatulot pienentyneet. OP-Pohjolan säästämisen ja sijoittamisen kehityspäällikkö Marika Hagelin sanoo, että OP:lla eläkesäästötuotteiden kysyntä on pysynyt PS-tiliä huolimatta tasaisena. Entinen pääministeri Mari Kiviniemi arvostelee maaliskuun Arvopaperi-lehdessä pankkeja PS-tilien vähäisestä markkinoinnista. Aktia henkivakuutuksen Taru Narvanmaan mukaan taas jatkuvat lakimuutokset ovat syöneet yksilöllisten eläkevakuutusten kysyntää. Sampo Pankin mukaan säästöinnon palautuminen on tottumiskysymys. Pankit kuitenkin luottavat suomalaisten eläkeinon vielä heräävän. Sampo Pankin Erkkilä uskoo PS:n etuihin säästäjän kannalta ja uskoo innon lisääntyvän, kun huomataan, että tilanne onkin parantunut aiempaan verrattuna. Aktian Narvanmaan mukaan eläkeaikaa

varautumisen tärkeys tiedostetaan ja eläkekeskustelu lisää kuluttajien kiinnostusta omaehtoiseen säästämiseen. Tulevaisuus vain näyttää haluavatko kuluttajat veroedun siivittämänkään sitoa säästöjään. (Arvopaperi 2011.)

Sampo Pankissa PS-tilit ovat kritiikistä huolimatta nousseet uusien säästäjien keskuudessa suosittumaksi eläkesäästämismuodoksi kuin vapaaehtoiset eläkevakuutukset. Pankki odottaa verotuetun PS-säästämisen vauhdittuvan jatkossa pääoma- ja osinkoveron korotuksen myötä. Sampo Pankin varallisuudenhoidon johtajan Kimmo Laaksonen on tyytyväinen uuden pitkäaikaissäästämismuodon ensimmäisen vuoden kokemuksiin. Laaksonen mukaan Sampo Pankki on saanut asiakkailta paljon myönteistä palautetta PS-tilien laajasta sijoitusvalikoimasta, säästämismallin läpinäkyvyydestä, helposta ymmärrettävyydestä ja edullisista kuluista. Laaksonen mukaan alalla odotettiin PS-säästämistä enemmän, kun vertailu pohjana oli vapaaehtoisten eläkevakuutusten aiempi menekki. Osan kritiikistä katsotaan johtuvan ehkä huonosta myynnistä tai myyntihaluttomuudesta eikä itse tuotteesta. Laaksonen mukaan PS-säästäminen yleistyy hitaasti, koska säästämismuotojen vertailu on koettu vaikeaksi ja uuteen malliin kohdistuu epäilyjä. Laaksonen ei pidä ongelmana myöskään hallituksen aietta nostaa pääoma- ja osinkoveroa 30 prosenttiin, koska hänen mukaan pääomaveron korotus parantaa PS-säästämisen suhteellista asemaa tavallisiin osakesäästäjiin verrattuna, koska PS-tililtä saadut tuotot voi sijoittaa edelleen ilman 30 prosentin osinkoveroa. Laaksonen mukaan PS-säästämistä on leimannut epävarmuus säästöjen nostohetken verokohtelusta ja tuleva hallitus voisi muuttaa verokohtelun selkeyttämiseksi lakia niin, että PS-säästöjen nostoa verotettaisiin kiinteällä verokannalla. Se vähentäisi paljon epävarmuutta. Laaksonen mukaan PS-järjestelmä on edullinen tapa säästää ja se on tuonut toivottua kilpailua pitkäaikaissäästämiseen. Lopuksi Laaksonen toteaa, että PS-tilit ovat tulleet jäädäkseen ja varautuminen eläkeajan oman elintason turvaamiseen on sekä tärkeää että taloudellisesti kannattavaa. (Sampo Pankki 2011.)

Valtionvarainministeri Jutta Urpilainen on esitellyt valtionvarainministeriön ehdotuksen talousarvioesittelyksi vuodelle 2012. Hallitusohjelman laajojen sopeuttamistoimenpiteiden toimeenpano aloitetaan heti ensimmäisessä budjetissa. Taloustilanne on haasteellinen ja sopeuttamistoimissa edetään etupainotteisesti, mikä tar-

koittaa sitä, että hallitusohjelman mukaisia menosäästöjä ja veronkorotuksia toteutetaan heti vaalikauden alussa. Verotuksen painopistettä siirretään pois talouden kasvulle haitallisista työn ja yrittämisen verotuksesta. Verotuksen sosiaalista oikeudenmukaisuutta lisätään kiristämällä pääomatuloverotusta 28 prosentista 30 prosenttiin ja muuttamalla vero progressiiviseksi siten, että yli 50000 euron pääomatuloista maksetaan veroa 32 prosenttia. (Valtionvarainministeriö 2011.)

Nuorena on kannattavaa aloittaa säästäminen eläkepäiviä varten. Kolmekymppisillä ei ole aina eläke päällimmäisenä mielessä. Ajatuksia ja euroja kannattaa kuitenkin uhrata työuran jälkeiseen aikaan. Nykyiset eläkkeet ovat noin 60 prosenttia eläkettä edeltävistä ansioista, mutta tulevaisuudessa osuus voi laskea alle puoleen. Jos eläke-ehdot eivät heikkene, leikkautuu väestön elinajan pitenemisen vuoksi eläkkeistä yli kuudennes. Laskentatalouden professori ja sijoittamisasian-tuntija Jarmo Leppiniemen mukaan kannattaa tehdä muutakin kuin luottaa eläkejärjestelmään. Nuorena eläkesäästämisen aloittanut pääsee helpommalla, koska säästöt kasvavat korkoa korolle. Säästämällä 45 euroa kuussa 35 vuoden ajan vuosituotolla kahdeksan prosenttia saa eläkkeelle päästessään käyttöönsä 100 000 euroa. Kymmenen vuotta myöhemmin säästää täytyy 105 euroa ja 20 vuotta myöhemmin 285 kuukaudessa. (Helsingin Sanomat 2011.)

Suomalaiset ovat perinteisesti säästäneet turvallisille pankkitileille, mutta riskiä ei pidä pelätä. Erityisesti nuorien kannattaa ottaa ainakin vähän riskiä, koska eläkesäästörahoja tarvitaan vasta vuosikymmenien päästä. Pitkä aikaväli tasoittaa suhdanteita. Leppiniemen mukaan säästöajan ollessa 30 vuotta, on riskien turha välttäminen jopa tuhlausta. Markkinoiden sääntö on, että suuremmat tuotot tarkoittavat suurempaa riskiä. Osakkeet ovat sijoituskohteiden keskeisiä tekijöitä ja niiden tuotto riippuu yrityksen menestyksestä. Osakkeiden riski on siis suurempi kuin esimerkiksi korkosijoituksissa. Vasta eläkeiän lähestyessä kannattaa siirtää sijoitusten pääpaino pois osakkeista. Osakkeita koskevan riskin markkinasääntöön on ainoa poikkeus hajauttaminen, koska monen osakkeen omistaminen on vähemmän riskialtista kuin yhden. (Helsingin Sanomat 2011.)

Helsingissä on kaupan toistasataa osaketta ja maailmalla kymmeniä tuhansia. Edullisia ostoksia käyttävä voi hukkuu informaatioon, mutta sijoittamisesta voi tehdä myös helpompaa. Ammattilaisten hoitamat rahastot tulevat apuun, jos säästäjä

ei halua perehtyä kaikkien osakkeiden ja velkasijoitusten yksityiskohtiin. Parhaiden osakkeiden ja rahastojen löytäminen sekä talouden ja pörssikurssien liikkeiden seuraamisen vaikeus on ajanut monen sijoittajan passiiviseksi indeksisijoittajaksi. Indeksirahastot eivät yritä seuloa voittajista häviäjiä vaan indeksirahaston omistaja omistaa palasen kaikista indeksiin kuuluvista yrityksistä, huolimatta siitä olivatko yritykset markkinajohtajia vai konkurssikypsiä. Tavalliselle säästäjälle indeksirahastot saattavat olla tolkullinen valinta ja keskimäärin kurssien voi odottaa kulkevan ylöspäin. Leppiniemen mukaan sellaiselle ihmiselle joka ei ole erityisen kiinnostunut osakemarkkinoista on hyviä neuvoja maailmanlaajuinen hajautus osakkeisiin, passiivisten indeksirahastojen pienet kustannukset ja riskin vähentäminen eläkeiän lähestyessä (Helsingin Sanomat 2011.)

Sijoitussuunnitelman tekeminen kannattaa, koska sen mukaan voi elää sijoittamisen myötä- ja vastamäessä. Kun näkymät ovat valoisia, iskee halu ostaa lisää osakkeita eli lisätä riskiä. Kun uutiset ovat huonoja, osakkeisiin ei haluaisi koskea ollenkaan. Historia ei toista itseään niin kuin ihmisluonto. Seuraava huuma, romahdus ja kriisi ovat aina nurkan takana, mutta suunnitelmaan voi luottaa. Suunnitelman tarkoitus on estää hätäily. Vaisto on usein keho opas sijoittajalle, sillä huonoina aikoina tehdyt sijoitukset ovat usein hyviä ja päinvastoin. (Helsingin Sanomat 2011.)

TNS Gallup on tutkinut Työeläkevakuuttajat TELA ry:n toimeksiannosta suomalaisten käsityksiä ja mielikuvia eläketurvasta ja eläkkeisiin liittyvistä asioista. Työeläkeasenteet 2010 tutkimus tehtiin syys - lokakuussa 2010 ja siinä haastateltiin henkilökohtaisesti 1009 suomalaista. Hieman yli puolet haastatelluista uskoo eläkeetuuksien heikentyvän tulevaisuudessa. Pessimismi on noussut sitten vuoden 2007 jolloin edellinen tutkimus tehtiin. Kaikkein vakuuttuneimpia omien eläkeetujen heikentymisestä olivat 25 - 34 ja 35 - 49-vuotiaat. Sopivaksi eläkeiäksi suomalaiset ilmoittivat keskimäärin 63 vuotta. Sama koskee koko väestöryhmää ja keskiarvo on kohonnut vuosi vuodelta. Tutkimuksessa selvisi myös, että sopivaksi eläkkeeksi suomalaiset haluaisivat noin 66 % bruttopalkasta. Nuoret ja opiskelijat tyytyisivät hieman työntekijöitä ja eläkkeellä olevia vähempään. Kysyttäessä arviota omasta tulevasta eläkkeestä suhteessa bruttopalkkaan arvio tippui noin 55 pro-

senttiin. Väestö siis otaksuu saavansa eläkettä vähemmän kuin mitä toivoisi saavansa. (Työeläkeasenteet 2010 2010.)

Suomaisilta kysyttiin kumpi olisi parempi: eläke-edut säilyvät ennallaan ja työeläkemaksuja lisätään vai eläke-etuja heikennetään ja työeläkemaksut säilyvät ennallaan. Valtaosa (75 %) ottaisi eläke-etujen säilymisen ja maksujen korotuksen ja se näkyy kaikissa väestöryhmissä. Opiskelijoiden ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden parissa on keskimäärää hieman enemmän etujen heikentämiseen taipuvaisia. Kaksi kolmesta tutkimukseen osallistuneesta uskoo tulevansa taloudellisesti ainakin melko hyvin toimeen. Tässä asiassa nuorien arviot kuvaavat optimistista ilmapiiriä ja asennoitumista eläkeasioihin, mutta täytyy pitää mielessä, että heidän tiedot asiasta saattavat olla usein hataria. Suomalaiset ovat kuitenkin kohtuullisen tyytyväisiä eläkejärjestelmän tilaan. Vastauksista heijastuu myös tietämys työeläkkeen ansiosidonnaisuuden merkityksestä, koska kansalaisten joiden toimeentulo on hyvä uskovat myös eläkevuosien hyvään tulotasoon ja vähemmän ansaitsevat epäilevät eläkeikäisen toimeentulon riittävyttä. (Työeläkeasenteet 2010 2010.)

Tutkimuksen mukaan neljännes suomalaisista olisi kiinnostunut oman työeläkevuoktuksensa sijoittamisesta riskeineen. Haastateltaville esitettiin kysymys, jossa ehdotettiin, että palkansaajien tulisi halutessaan saada osallistua eläkemaksujensa sijoittamiseen jolloin hän itse kantaisi sijoitusriskin. Puolet suomalaisista hyväksyisi sen ja neljännes olisi kiinnostunut. Kiinnostus omakohtaiseen sijoittamiseen oli keskimäärää korkeampaa nuorempien ikäluokkien, yrittäjien ja opiskelijoiden keskuudessa kun taas korkeasti koulutetut olivat tulleet aiempaa varovaisiksi. 61 % väestöstä kuitenkin luottaa työeläkevakuuttajien kykyyn hoitaa työeläkevarat turvaavasti ja hyvin. Tutkimuksessa kysyttiin olisivatko suomalaiset halukkaita parantamaan henkilökohtaista eläketurvaa siten, että sen voisi tehdä itse osana lakisääteistä eläkevakuutusta maksamalla enemmän lisäturvasta siinä työeläkeyhtiössä tai laitoksessa, jossa oma työeläkevakuutus on. Haastatelluista 46 % olisi valmis sellaiseen ratkaisuun. Keskimääräistä useammin halukkuutta tähän löytyy nuorempien ikäluokkien keskuudesta. Myös tulotaso on yhteydessä siten, että enemmän halukkuutta ilmenee parempituloisten keskuudessa. (Työeläkeasenteet 2010 2010.)

Suomalaisten omakohtaiset kokemukset, tiedot, mielikuvat ja mielipiteet eläkkeistä ja eläketurvasta määräytyvät sen mukaan, mistä lähteistä he ovat saaneet tietoa ja millaista tietoa he ovat saaneet. Tärkeimmäksi tietolähteeksi suomalaiset nimesivät Kansaneläkelaitoksen ja seuraavina tulivat työeläkeote, sanoma- ja aikakauslehdet ja eläketurvakeskus sekä työeläkeyhtiöt. Muita tiedon lähteitä olivat televisio, sanoma- ja aikakauslehdet. Eläketiedottamista kohtaan aletaan osoittaa erityisesti mielenkiintoa vasta eläkeiän lähestyessä. Nuorten keskuudessa eläketietoa saadaan pääasiassa joukkotiedotusvälineiltä, oppilaitoksilta, Kelalta, ystäviltä, vanhemmilta ja tutuilta. Internet on tärkeä tiedonlähde etenkin 25 - 34-vuotiaiden parissa. Tärkeitä asioita suomalaisille eläkkeisiin liittyen ovat eläkkeen määrä todennäköisenä eläkkeelle siirtymisen ajankohtana, tieto suunniteltavista työeläkeuudistuksista ja tieto tehdyistä työeläkeuudistuksista. (Työeläkeasenteet 2010 2010.)

Finanssiryhmä OP-Pohjolan vuoden 2011 sijoittajabarometrin mukaan Suomalaiset ovat varautuneet huonosti talouden epävarmuuteen. Taloustutkimus Oy:n toteuttama tutkimus julkaistiin 18.10.2011. Suomalaiset pitävät barometrin mukaan tärkeänä säästää yllättävien menojen varalla ja näin tekeekin kolmannes suomalaisista. Keskimäärin suomalaisilla jää säästöön kuukaudessa vähän alle 400 euroa. OP-Pohjolan pankinjohtaja Timo Liukkosen mukaan pääsääntöisesti hyvä puskurirahasto on suuruudeltaan kolmen kuukauden nettopalkkaa vastaava summa. Vähemmistö suomalaisista on varautunut eläkepäiviin, mutta varautumista pidetään yleisesti tärkeämpänä kuin viimevuonna. Vain harva uskoo lakisääteisen eläkkeen riittävyteen ja suomalaiset arvioivat työeläkkeen olevan noin 54 prosenttia bruttopalkasta. Entistä enemmän eläkepäivien toimeentuloa rahoitetaan tutkimuksen mukaan säästämällä ja vapaaehtoisella eläkevakuutuksella. Kolmannes vastaajista on myös valmis työskentelemään eläkeajalla ja ajattelee eläkeajan toimeentulon muodostuvan osittain oman asunnon myynnistä tai perinnöstä. (OP-Pohjolan sijoittajabarometri 2011.)

Suurin osa suomalaisista tekee säästämis- ja sijoittamispäätöksiä muuhun kuin markkinatilanteeseen pohjautuen ja sopivien sijoituskohteiden valintaa ja päätösten tekemistä pidetään hankalana. Tärkeimpänä tietolähteenä säästämis- ja sijoittamisasioissa pidetään pankkien sijoitusneuvoja ja internetin suosio tiedonlähte-

nä on kasvanut. Helsingin OP Pankin pankinjohtajan Riitta Pyhälän mukaan sijoittajat tekevät sijoituspäätöksiä omista lähtökohdistaan ja silloin heidän on myös tärkeää tuntea sijoitustuotteet. Pyhälä myös muistuttaa, että internetin kautta saatu tietoa voi olla joskus harhaanjohtavaa. (OP-Pohjolan sijoittajabarometri 2011.)

Säästäminen eläkepäiviä varten on yksi suurimmista taloudellisista päätöksistä ja tutkimusten mukaan osalla kuluttajista eläkesäästäminen jää liian alhaiseksi jopa heidän omasta mielestään. Rationaalisella eli järjellä päätöksiä tekevän ja elinkaarren hyötyä maksimoivan kuluttajan maailmassa näin ei pitäisi käydä. Psykologisen taloustieteen kirjallisuudessa on kuitenkin useita tapauksia joissa eläkesäästämisen päätöksenteko eroaa rationaalisesta mallista. Psykologisessa taloustieteessä on käynyt ilmi, että yksilö ei aina toimi päämäärätietoisesti, vaan toimintaan ja päätöksentekoon vaikuttavat muun muassa tunteet, normit ja erilaiset vertailuarvot. (Maunu & Tenhunen 2010.)

Psykologisen taloustieteen kirjallisuudessa alhaista eläkesäästämistä on selitetty muun muassa lyhyen ja pitkän aikavälin diskonttauksen erolla, joka ilmenee esimerkiksi itsekontrollin puutteena. Tällä tarkoitetaan sitä, että eläkesäästäjä ei osaa arvioida ja nähdä eläkesäästämisen hyötyjä tulevaisuudessa vaan kokee, että säästämisestä saatu hyöty täytyy olla välitöntä. Itsekontrolliongelman on osoitettu säästämisspätösten lisäksi liittyvän muihin päätöksiin, joihin liittyy välittömiä kustannuksia ja vasta tulevaisuudessa saatuja hyötyjä. Eläkesäästämisen tärkeys voidaan myöntää pitkällä tähtäimellä, mutta kaikki päätetään kuitenkin kuluttaa nyt ja päätöstä säästämisen aloittamisesta lykätään aina hieman eteenpäin. (Maunu & Tenhunen 2010.)

Yksi psykologisen taloustieteen laajasti käsittelemä selite eläkesäästämisen alhaisuudelle on informaatio ja sen käsittely. Kuluttajilla on havaittu olevan ongelmia taloudellisten käsitteiden ymmärtämisessä ja lukutaidossa. Hyvän taloudellisen lukutaidon on havaittu olevan yhteydessä suurempaan varallisuuteen. Hyvän taloudellisen lukutaidon omaavat ihmiset myös suunnittelevat taloudellista toimintaansa enemmän. Hyvä taloudellinen lukutaito ennustaa sitä, että henkilö suunnittelee eläkeaikansa ja se taas ennustaa suurempaa varallisuutta eläkkeelle jäädessä. Sanotaan, että varallisuus ei selitä suunnittelua vaan suunnittelu ennustaa varallisuutta. Taloudellisenlukutaidon lisäksi on oltava uskoa omiin vaikutusmah-

dollisuuksiinsa. Paljon erilaisia epävarmuuksia ja riskiä sisältävät päätökset, kuten säästämistarpeet vuosikymmenien päässä oleviin eläketarpeisiin tai eläkesäästöjen sijoitusta koskevat päätökset, ovat informaation kannalta vaativia. Vaikeiden päätösten edessä kuluttaja päätyy usein tekemään eläkesäästämiseen ja sijoittamiseen liittyviä päätöksiä muistisääntöjen ja saamiensa neuvojen perusteella. Kuluttajat käyttävät vain osaa kaikesta saatavilla olevasta informaatiosta päätösten tukena. (Maunu & Tenhunen 2010.)

Jos kuluttaja kokee eläkesäästöohjelman liittymisen tai valintojen tekemisen liian vaikeaksi, voi kuluttajan mielestä olla usein helpompaa vain jättäytyä pois sen piiristä. Kuluttajille tulisi tarjota sopivia ja helppoja eläkesäästämistuotteita, joita kutsutaan oletusarvoiksi. Oletusarvoilla voidaan ohjata kuluttajan säästämiskäyttäytymiseen liittyviä valintoja ja se on myös keino reagoida kuluttajien mahdollisesti muutoin alhaiseksi jäävään säästämiseen. Tällainen mekaaninen ohjausjärjestelmä myös ohjaa kuluttajaa hyvinvoinnin kannalta parempaan suuntaan, ilman että estetään toisenlaisia valintoja. Ihmiset eivät ehkä tavallisesti haluakaan tehdä eläkesäästämiseen liittyviä valintoja valtavasta määrästä vaihtoehtoja, vaan he kaipaavat ammattilaisten taloudellisia neuvoja ja muutama perusteltu vaihtoehto eläkeajan säästämiseen. (Maunu & Tenhunen 2010.)

4 NUORTEN ELÄKESÄÄSTÄMINEN - HAASTATTELUTUTKIMUS

Haastattelututkimuksen toimeksiantajana on Sampo Pankki. Sampo Pankki halusi saada ajankohtaista tietoa nuorten ajatuksista eläkesäästämistä, jotta he pystyisivät paremmin markkinoimaan nuorille eläkesäästämistuotteita. Tutkimuksen päättin toteuttaa kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä. Haastattelemalla kahdeksaa erilaisissa tilanteissa olevaa nuorta oli mahdollista saada parhaat tiedot heidän ajatuksistaan säästämistä ja eläkkeistä.

4.1 Teemahaastattelujen toteutus

Aluksi tutkimus oli tarkoitus toteuttaa kvantitatiivisella eli tilastollisella menetelmällä. Tarkoitus oli tutkia aihetta kyselylomakkeilla, mutta pohdittuani aihetta tulin tulokseen, että tutkimus on tehokkainta ja luotettavinta toteuttaa kvalitatiivisesti teemahaastatteluilla. Ajatuksena oli näin päästä aiheeseen pintaa syvemmälle ja saada nuorilta haastatelluilta aitoja vastauksia, joita on mahdollista saada vain keskustelemalla heidän kanssaan. Toteuttamalla haastattelut teemahaastattelurungon avulla oli mahdollista reagoida haastateltavien vastauksiin ja tehdä tarkentavia kysymyksiä sekä tarttua aiheisiin joita ei välttämättä ollut edes ajatellut ennen haastattelun alkua.

Toteutin siis Nuorten kiinnostuneisuus eläkesäästämistä tutkimuksen teemahaastatteluina, joka tarkoittaa lomake- ja avoimen haastattelun välimuotoa. Teemahaastatteluissa on tyypillistä, että aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, muuta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Haastattelut ovat kvalitatiivisen tutkimuksen päämenetelmä. Haastattelun tekeminen on siitä ainutlaatuinen tiedonkeräysmenetelmä, että siinä ollaan suorassa keskusteluyhteydessä tutkittavan kanssa. Haastatteluiden suurimpana etuna pidetään yleisesti sen joustavuutta tutkimustilanteessa. Myös haastatteluaiheiden järjestystä on mahdollista muuttaa. Haastatelluilla on mahdollisuus tuoda itseään koskevia asioita esille mahdollisimman vapaasti. Tutkimuksesta saadut tulokset, eli puheet on mahdollista sijoittaa laajempaan kontekstiin. Tutkimukseen osallistuneiden yksittäiset ajatukset on siis mahdollista nähdä osana isoa kokonaiskuvaa. Tarvittaessa haastattelun aikana on

mahdollista selventää saatuja vastauksia eikä epäselvyyksiä tule niin paljoa kuin tulkittaessa kyselylomakkeita. Haastatteluiden teko myös edellyttää huolellista suunnittelua ja pakottaa tutkijan asettamaan myös itsensä haastateltavan rooliin tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2003.)

Teemahaastatteluiden runkona käytin suunnittelemani teemalomaketta (Liite 1), jonka jaoin kolmeen teemaan: säästäminen, eläke aika ja eläkeajan toimeentulo sekä pankki, eläkesäästäminen ja PS-tilit. Laadin teemalomakkeen siten, että haastattelut on mahdollista käydä luontevasti läpi siirtyen loogisesti teemasta toiseen. Ensiksi keskusteltiin yleisesti säästämisestä, sitten eläkkeistä ja lopuksi itse eläkesäästämisestä. Jokaisen teeman sisälle laitoin pieniä kysymyksiä joita keskusteluissa sitten käytiin läpi. Lisäsin haastattelurunkoon myös muutaman lyhyen tiedonannon kuten esimerkiksi Eläketurvakeskuksen eläkelaskurilla tekemäni teoreettisen arvion tulevista työeläkkeistä, herättääkseni haastateltavien ajatuksia.

Tutkimusta varten haastattelin syksyllä 2011 kahden viikon aikana kahdeksaa nuorta aikuista, jotka olivat iältään 21 - 26-vuotiaita. Osa nuorista oli opiskelijoita ja osa työssäkäyviä. Osa haastatelluista asui yksin ja osa avopuolison kanssa. Myös haastatelluiden koulutustaustat olivat vaihtelevia. Miehiä haastatelluista oli viisi ja naisia kolme. Tutkitut nuoret olivat kaikki tarkoituksella hieman erilaisissa elämäntilanteissa. Yhteen haastatteluun aikaa meni noin 20 - 25 minuuttia. Haastattelut tehtiin haastateltavien kotona pöydän ääressä. Ennen haastatteluiden alkua pyrittiin eliminoimaan kaikki häiritsevää ja nauhuri sijaitsi aina pöydän keskellä. Haastattelun aikana paikalla ei tietenkään ollut ulkopuolisia henkilöitä ja tilanne oli aina yksityinen, koska haastatteluissa käytiin läpi henkilökohtaisia raha-asioitakin. Teemahaastattelut nauhoitin osaksi Samsung Galaxy S ja osaksi Apple iPhone 3Gs älypuhelimella. Haastatteluista viisi tapahtui Helsingissä ja kolme Seinäjoella.

4.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksissa yritetään välttää virheiden syntymistä ja sen takia kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Tutkimuksen reliabeliudella tarkoitetaan siis sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliabelin tutki-

muksen tulokset pitäisi pystyä toistamaan myös uudestaan. Toinen tärkeä tutkimuksen arviointiin liitetty käsite on validius eli pätevyys. Validiudella tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä kuvata sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Mittarit ja menetelmät eivät automaattisesti vastaa todellisuutta. Tutkija ei saa esimerkiksi käsitellä saatuja haastattelutuloksia oman ajattelumallinsa mukaisesti vaan tuloksia täytyy käsitellä objektiivisesti. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara, 2003)

Kahdeksan teemahaastattelun jälkeen arvioisin, että tutkimuksen reliiäabelius on kunnossa, koska läpi haastatteluiden esiin tulevat asiat olivat usein samansuuntaisia. Vastaajilla oli tietenkin erilaisiäkin mielipiteitä ja ajatuksia, mutta mielestäni suunta monissa asioissa oli sama. Mielestäni tutkimuksesta saadut tiedot ovat riittäviä kuvaamaan niitä nuorten eläkesäästämiseen liittyviä kysymyksiä joita tutkimuksella oli tarkoitus selvittää. Pidän validius kysymystä myös saavutettuna. Tutkimuksesta saadut tiedot olivat tärkeitä ja niitä analysoimalla oli mahdollista saada tietoa nuorten kiinnostuneisuudesta eläkesäästämiseen. Tutkimustulosten käsitelyssä olen toiminut objektiivisesti antamatta omien mielipiteiden ja ajatusten vaikuttaa tulosten syntyamiseen.

4.3 Tutkimustulokset

Seuraavissa kohdissa analysoidaan teemahaastatteluista saatuja tuloksia. Analysointi on jaettu teemojen mukaan kolmeen osioon.

4.3.1 Säästäminen

Tutkimuksessa käy ilmi nuorten positiivinen asenne säästämistä kohtaan, vaikka aina ei olisikaan varaa laittaa rahaa sivuun. Melkein kaikki haastatellut säästävät tai ainakin yrittävät säästää kuukausittain. Pääasiassa säästäminen nuorilla tarkoittaa sitä, että aina kuukauden lopulla säästötilille siirrettiin itse sen mukaan mitä on mahdollista. Useilla haastatelluilla oli tilanne, että opiskelusta ja pienistä tuloista johtuen rahaa ei ole laittaa paljon kuukausittain sivuun. Asenne kuitenkin on se,

että on hyvä laittaa ainakin vähän sivuun pahanpäivän varalle. Yksi haastatelluista nuorista kertoi laittavansa aina kuukausittain rahastoihin pankin määrittelemän minimi summan ja kertoi omistavansa myös hieman osakkeita. Eräs haastatelluista kertoi, ettei ole juurikaan tarvetta säästää, koska tulot mahdollistaa sen, että on mahdollista tehdä hankintoja suoraan palkastakin. Yksi haastatelluista taas kertoi säästävänsä aina kesätöistä saadut rahat opintoihin. Säästöön menevät summat olivat vaihtelevia aina muutamista kymmenistä euroista 200 euroon kuukaudessa.

”Kyllä sitä jonkun verran jää vaihtelevasti.”

”Pikkuisen sukanvarteen. Muutama satanen jää kuukaudessa ylimääräistä”

”Ollaan avattu sellainen säästötili, jonne laitetaan ylimääräinen raha.”

”Mulla on kolme rahastoa, jonne menee vuorokuukausin. On osakkeitakin, mutta tällä hetkellä ne eivät tuota yhtään mitään.”

Nuoret säästävät pääasiassa vain yleisesti elämistä varten. Säästämisen laatu ei ole kovin pitkäntähtäimellistä, eikä kukaan tutkimukseen osallistuneista säästänyt rahaa esimerkiksi asuntoa tai autoa varten. Nuorille on tärkeää, että on varaa jos tulee yllättäviä menoja ja tulee toimeen elämässä. Säästämisen tarkoitus on usein esimerkiksi matkustelu ja vapaa-ajan vietto. Tutkitut nuoret elivät paljon tässä hetkessä ja miettivät raha-asioita melko lyhyellä tähtäimellä. Tärkeää on että, rahaa on säästöissä pahanpäivän varalle. Tuloksista voi tehdä johtopäätöksen, että nuoret ajattelevat raha-asioita enemmän kuukausiksi kuin vuosiksi eteenpäin.

”Elämistä varten. Esimerkiksi vuokraa ja ruokaa varten ja että pärjää elämässä.”

”Kuukausi takaperin oli reissua varten ja sitä ennen tietokonetta varten.”

”Sellaiseksi pieneksi puskuriksi, jos tulee jotain yllättävää.”

”Vähän tällaiset kalliimmat hankinnat. Ja jos haluaa tehdä jotain, niin on varaa”

”Elän toiveikkaana, että jossain vaiheessa tulee tehtyä jonkun muun kanssa jotain isompia hankintoja.”

”Pahanpäivän varalle. Ei sitä koskaan tiedä mitä tässä taloustilanteessa tapahtuu.”

Keskusteltaessa oikeasta ajasta aloittaa säästäminen, esille tuli pari asiaa jotka pätivät melkein kaikkiin haastateltuihin. Nuoret katsovat tärkeäksi saattaa opinnot loppuun ja hankkia vakituinen työpaikka ennen säästämisen aloittamista. Haastatellut kertoivat, että koulusta valmistuminen mahdollistaa vakituisen työpaikan saamisen ja vakituisen työpaikan saaminen mahdollistaa säännöllisen säästämisen. Nuoret pitävät tärkeänä sitä, että elämän perusasiat opiskelut ja työasiat hoidetaan kuntoon ennen kuin aletaan ajatella säästämisen asioita. Asunnon hankinnan koetaan yhtenä tärkeänä syynä aloittaa säästäminen ja eräs haastatelluista mainitsi myös, että raha-asioiden tulee olla kunnossa ennen kuin voi alkaa hankkia lapsia.

”Hetimitä kun valmistuu ja saa vakipaikan niin sitten alkaa säästäminen.”

”Kun alkaa suunnittelemaan asunnon ostoa ja on vakiintunut työsuhde.”

”Jos meinaa hankkia lapsia.”

”Periaatteessa sitten kun on varaa siihen.”

Haastateltuja ei ole juurikaan lähestytty pankeista säästämiseen ja eläkkeisiin liittyvistä asioista. Yli puolta haastatelluista ei ole koskaan lähestytty pankista. Kolme haastateltua kertoi, että heille on soiteltu pankeista, mutta asiat eivät olleet edenneet mihinkään. Nuoret kertoivat, ettei heidän tarvitse nykyään asioida juurikaan pankissa, vaan he kaikki hoitavat pankkiasiat tietokoneella. Osa haastatelluista haluaisi pankkien olevan aktiivisempia nuoria kohtaan ja osa kertoi, ettei pidä sitä tarpeellisena. Nuoret kuitenkin luottavat pankkeihin ja pitävät niitä asiantuntevina säästämisasioissa. Usea haastateltu kertoi myös, että olisi kiinnostunut saamaan pankeilta tietoa säästämiseen liittyvistä asioista, mutta eivät ole itse ottaneet asioista selvää. Nuoret vaikuttavat olevan määrätietoisia ja haluavat kulkea omilla ehdoillaan säästämisasioissa. Nuoret kertovat ottavansa mielellään itse yhteyttä

pankkiin kun säästämisasiat käyvät ajankohtaisiksi, mutta asia voi helposti unohtua. Nuoret haluavat saada pankeilta asiantuntijapalveluita ja ajankohtaista tietoa.

”Kilpailevista pankeista soitellaan ja mä yleensä sanon, ettei mua kiinnosta, koska asiat ovat niin hyvin omassa pankissa.”

”Rahastosta soitin itse pankkiin ja menin keskustelemaan.”

”On kysytty eläkesäästämisestä, mutta sanoin ettei ole ajankohtaista.”

”Ajankohtainen reagoiminen esimerkiksi tämän taloustilanteen takia voisi olla hyvä asia. Nyt ihmiset jotka eivät tavallisesti seuraa talousasioita seuraa edes vähän.”

”Olisi hyvä juttu, että pankit lähestyvät nuoria, koska monesti nuorilla ei ole käsitystä eläkeasioista.”

4.3.2 Eläkeaika ja eläkeajan toimeentulo

Toisen teeman alussa herättelin haastateltavien ajatuksia kyselemällä, paljonko he haluaisivat saada eläkettä eläkeaikana. Haastateltavien vastaukset vaihtelivat 1500 ja 4000 euroa kuukaudessa välillä. Heti alkuun selvisi, ettei nuorilla ole selvää kuvaa nykyisten taikka tulevien eläkkeiden suuruudesta, vaikka kyse olikin vain siitä, paljonko he haluaisivat saada eläkettä tulevaisuudessa. Eläkkeen suuruudeksi nuoret maalailevat kuitenkin yleisesti jotain sellaista mitä työelämässä tienaa ja jolla pärjää hyvin. Nuoret ovat erittäin optimistisia oman eläkeajan toimeentulosta ja uskovat saavan eläkettä ehkä jopa epärealistisen paljon.

”Kolme tonnia on ehkä vähän yläkanttiin. Sanotaan 2500 – 3000 euroa.”

”Saman verran eläkettä kuin mitä on tienannutkin.”

Kuten edellä mainitsin, niin haastatelluilla ei ole kovin hyvää kuvaa nykyisten tai tulevien eläkkeiden suuruudesta. Nuoret eivät osaa kertoa kovin tarkasti eläkkeiden suuruutta, mutta kolme arvioi sen noin tuhanneksi euroksi. Realistisen kuvan tulevien eläkkeiden suuruudesta osasi kahdeksasta haastatellusta siis kertoa kol-

me. Nuoret ovat optimistisia siitä, että tulevat ansaitsemaan kohtuulliset eläkkeet aivan tavallisesti työeläkkeinä. Nuoret luottavat selvästi eläkejärjestelmään, eivätkä he ole ajatelleet eläkkeitä paljoa. Kukaan haastatelluista ei ainakaan tässä vaiheessa puhunut mitään lisäeläkkeiden säästämisestä. Nuoret luottavat siihen, että tavallinen työeläkkeiden maksaminen takaa eläkeajan toimeentulon. Eläkkeistä keskusteltaessa nuoret puhuvat hyvin yleisellä tasolla asioista, eikä konkreettista tietoa asioista ole kovin paljoa.

”En tiedä. Mistä sen voi tietää?”

”Vähän reilu tuhat euroa luulisin.”

Ennen seuraavaa keskustelua eläkkeelle jäämisiästä kerroin haastatelluille, että Suomessa eläkkeelle voi jäädä 63 – 68-vuotiaana. Kaikille nuorille lakisääteinen eläkkeellejäämis ikä ei ollut etukäteen tiedossa. Nuorten mielipiteet sopivasta eläkkeelle jäämisiästä vaihtelee suuresti. Osa haluaa ainakin tässä vaiheessa ajateltuna jäädä eläkkeelle heti kun mahdollista, koska he eivät halua tehdä töitä koko lopun elämää. Osa taas kertoo, ettei näe syytä jäädä heti eläkkeelle kun mahdollista, jos oma työ on kiintoisaa ja antaa sisältöä elämään. Kaksi haastateltua kertoi, että esimerkiksi osa-aikaeläke voisi olla vanhemmalla iällä hyvä vaihtoehto.

”En mä aio loppu elämäni tehdä töitä. Jos nyt teen paljon hommia niin voin jäädä eläkkeelle aiemmin.”

”Jaksaminen ja työn laatu vaikuttaa eläkkeelle jäämiseen. Ja mielekkyyshän on yksi jaksamisen mittapuu. Jos työ on mielenkiintoinen ja mukava niin turha sitä on eläkkeelle jäädä.”

Ennen keskustelua seuraavista eläkeasioista kerroin haastatelluille Eläketurvakeskuksen työeläkelaskurilla tekemäni laskelman. 20-vuotias nuori, joka tienaa 2000 e/kk ja eläkkeelle 63-vuotiaana saa työeläkettä noin 1030 euroa kuukaudessa. Tämän tarkoitus oli herätellä nuorten ajatuksia ennen seuraavia keskusteluja, koska etukäteen arvioin ettei kaikilla haastatelluilla ole etukäteen tarkkaa kuvaa

tulevien eläkkeiden suuruudesta. Eläkelaskurin tulos eläkkeen suuruudesta tuli usealle haastatellulle yllätyksenä ja moni piti työeläkkeen määrää pienenä.

" Aika vähältä kuullostaa!"

Nuorten mielestä eläkeasioita on ajankohtaista ajatella jo nyt, mutta toisaalta melkein kaikki haastateltavat kertoivat, ettei vielä ole ajankohtaista alkaa säästämistä eläkkeitä varten. Tärkein syy sille, miksi vielä ei ole oikea aika aloittaa eläkesäästämistä on se, ettei vielä ole säännöllisiä tuloja. Lähes kaikki haastatellut kertoivat, että eläkesäästäminen kannattaa aloittaa vasta, kun opinnot on suoritettu loppuun ja työpaikka on vakiintunut. Nuoret ovat kiinnostuneita eläkesäästämisestä, mutta vielä ei ole yksinkertaisesti heidän mielestään oikea aika aloittaa. Kun oikea aikaa koittaa, tarvitsevat nuoret todennäköisesti jonkun pienen tönäisyn asiaan ja saattavat aloittaa säästämisen helpostikin. Pankkien tarvitsee mielestäni olla se pieni liikkeelle laittava voima oikeaan aikaan ja moni nuori on varmasti valmis aloittamaan eläkesäästämisen, kunhan heitä muistutetaan asian tärkeydestä Jos nuoria ei hieman patista, saattaa asia helposti unohtua ja siirtyä hamaan tulevaisuuteen.

"Kyllä sitä välillä miettii, mutta ei sille asialle tuu silti tehtyä mitään."

"Kyllä mä voisin laittaa eläkesäästämiseen sen minkä säästän nyt, mutta se ei ole ajankohtaista."

"Heti kun pääsee leivänvarteen, niin pitää tehdä pitkän tähtäimen suunnitelma."

Nuorten mielestä on tarpeellista säästää lisäeläkettä varten, mutta osa nuorista on kuitenkin myös valmiita hyväksymään tulotason pienenemisen eläkkeellä. He pitävät asiaa väistämättömänä ja heille riittää se, että sillä pärjää. Osa haastatelluista taas kertoi, ettei hyväksy asiaa ja he aikovat aloittaa eläkesäästämisen. He haluavat eläkkeellä ollessa parempaa tulotasoa kuin ainoastaan työeläkettä saamalla voi saada. Nuoret kertoivat haluavansa matkustella ja tehdä kaikenlaista kun siihen on aikaa. Noin 25-vuotiaat nuoret eivät kuitenkaan vielä ole ajatelleet asiaa kovinkaan paljoa.

"Tulotason pieneneminen eläkkeellä on vaan fakta jonka kanssa pitää elää. Ymmärrän ja hyväksyn sen."

"Kunhan tulee toimeen. Harmittaahan se, että tulot laskevat kun on tottunut tietyn tasoiseen elämään."

"On tarpeellista säästää lisäeläkettä, jos haluaa saada hynkkyä käteen eläkepäivillä"

Vaikka nuorten tietämys eläkeasioita on hieman vajavaista, ei heidän mielestään ole vaikea saada eläkkeistä tietoa. Nuoret etsivät tietoa eläkkeistä internetistä ja ottavat yhteyttä pankkiin, jos he haluavat lisätietoa. Usea haastateltu kertoi tosin, ettei ole koskaan etsinyt aiheesta tietoa, mutta uskoi tietoa löytyvän helposti. Eniten nuoria kiinnostaa saada tietoa tulevien eläkkeiden suuruudesta ja siitä kannattaako aloittaa eläkesäästäminen. Nuoret haluavat tietää myös kuinka paljon rahaa kuukaudessa tarvitsee säästää saavuttaakseen tietyn eläkkeen ja yleisesti tietoa eläkesäästämisen hyvistä ja huonoista puolista. Nuoret tietävät pankkien kilpailuttamisen eläkesäästämisen asioissa olevan kannattavaa, mutta toisaalta he kertovat, että eläkesäästämisen aloittamisen omassa pankissa olevan helpoin vaihtoehto.

"Ensin lukisin netistä ja sitten menisin pankkiin."

"Haluaisin tietää mitä eläkkeen suuruus tulee olemaan ja laskea minkä verran säästämällä tulee olemaan minkä verran eläkettä."

"Helpoin vaihtoehto olisi ottaa sieltä missä oma pankkiasiakkuus, koska siellä tunnetaan. Rahallisesti kannattavinta olisi kuitenkin kilpailuttaa."

4.3.3 Pankit, eläkesäästäminen ja PS-tilit

Nuorilla on huonosti tietoa lisäeläkkeen säästämisestä. Haastatellut kertovat yleisellä tasolla, että lisäeläkettä voi kartuttaa säästämällä, mutta heillä ei ole tietoa sen tarkemmin, miten se tapahtuu. Nuoret ajattelevat, että lisäeläkettä säästetään

yksinkertaisesti laittamalla rahaa säästöön. Suurin osa haastatelluista ei tiennyt, että lisäeläkkeen säästämiseen on mitään erityisiä keinoja. Kukaan haastatelluista ei osannut sanoa, mitä ovat PS-tilit ja ainoastaan yksi oli aiemmin kuullut sanan eläkevakuutus, mutta hänkään ei osannut kertoa mitä se tarkoittaa. Syy nuorten eläkesäästämisen vähäisyyteen on varmasti tiedonpuute itse eläkkeistä sekä säästämistavoista. PS-tili ja vapaaehtoinen eläkevakuutus herättivät nuorissa kuitenkin varovaista mielenkiintoa kun kerroin heille lyhyesti mitä ne tarkoittavat.

”En kyllä tiedä, jos eläkesäästämiseen on jotain menetelmiä.”

”Mä olen kyllä joskus kuullut, mutta en tiedä mitä se tarkoittaa.”

Ennen keskustelun jatkamista eläkeasioista kerroin haastatelluille Nordean eläkelaskurilla tekemäni laskelman. Säästämällä 50 euroa kuukaudessa 20-vuotias nuori, joka tienaa 2000 e/kk saa 63-vuotiaana 10 vuotta kokoniseläkettä 1850 e/kk. Ajatuksena oli taas herättää nuorten ajatuksia, jotta haastattelun viimeisiä keskusteluita käydessä heidän on helpompi pohtia asioita. Eläkelaskurin tulos herätti haastatelluissa mielenkiintoa.

”Tuo kuulostaa hyvältä kun saisi noin paljon kun laittaa oikeasti 50 euroa kuukaudessa.”

Yksikään haastatelluista nuorista ei ole aloittanut eläkesäästämistä vielä tässä vaiheessa, mutta useat arvioivat aloittavansa säästämisen tulevaisuudessa. Nuorilla ei ole paljon konkreettista tietoa eläkesäästämisestä, mutta innostusta asiaan löytyy. Tässä ajassa asiaan ei ole uhrattu paljoa ajatuksia ja eläkesäästämisestä puhutaan todella yleisellä tasolla. Kun asia koetaan ajankohtaisemmaksi, niin asiasta kiinnostuneet kertoivat ottavansa asioista enemmän selvää. Opiskelun ja vakiintumattomien työsuhteiden takia nuoret kertovat, ettei eläkesäästäminen ole vielä ajankohtaista. Nuoret kertovat eläkesäästämisen aloittamisen vaativan säännölliset tulot. Myös perhesuhteiden vakiintumista pidetään tärkeänä ennen säästämisen aloittamista. Elämäntilanteen vakiinnuttua aiotaan yleisesti aloittaa eläkesäästäminen. Nordean eläkelaskurilla tekemäni laskelma herätti nuorissa kiin-

nostusta ja he yllättyivät siitä, että jo 50 euroa kuukaudessa säästämällä voi saada eläkkeeseen ison lisän. Eläkkeet ovat nuorten mielessä vielä kaukaisia asioita ja arjen keskellä ei ole aikaa miettiä asioita pitkälle tulevaisuuteen. Asian alkaessa olla ajankohtainen kertovat nuoret ottavansa asioista enemmän selvää. Sitä ennen eläkesäästämistä ei juuri murehdita. Nuoret sanovat hyväksi iäksi aloittaa eläkesäästäminen 25 – 35 vuotta.

”Jos alkaa 10 vuoden päästä näyttämään huonolta niin alan säästämään.”

”En ole suoraan sanottuna ajatellut asiaa hirveästi.”

”Sitten kun on sellainen tasainen tilanne, että on oma talo lyhenemässä ja perhe ei enää lisäännny.”

”Sitten kannattaa säästää kun on päässyt leivän varteen ja on varaa laittaa siivuun.”

Ennen keskustelun aloittamista siitä, mikä on paras tapa säästää lisäeläkettä kerroin haastateltaville, että suosittuja säästämisen muotoja ovat tilisäästäminen, osakkeet, rahastot, eläkevakuutus ja PS-tilit. Nuoret pitivät perinteistä tilisäästämistä parhaana tapana säästää, koska sitä pidetään turvallisena ja riskittömänä. Nuoret eivät ajattele säästöjen tuottoja, vaan pitävät tärkeänä turvallisuutta. Yksi syy tilisäästämisen suosioon on varmasti tiedon puute muista säästämisen keinoista ja mahdollisista tuotoista. Myös rahastot ja osakkeet herättivät mielenkiintoa. Rahastoja pidetään tuottavina, mutta ei niin riskipitoisina kuin osakkeita. Eläkevakuutus ja PS-tili eivät herättäneet yhtään kiinnostusta. Yksi syy niiden kiinnostuksen puutteeseen on varmasti tiedon puute.

”Luottaisin eniten tilisäästämiseen, koska mua hirvittää kaikki lamat ja systeemit.”

”Yleensä säästämistä varten jokin pieniriskinen rahasto.”

”Jatkossa varmasti PS-tili kun siitä vähän ottaa selvää ja tietää.”

”Tulen varmaan käyttämään vähän kaikkia.”

Teemahaastattelun lopuksi kerroin haastatelluille lyhyesti mikä on PS-tili. Haastatelluilla ei ollut kenelläkään tietoa asiasta entuudestaan, mutta se herättää kuitenkin kaikissa varovaista kiinnostusta. Lähes kaikki nuoret kiinnostuivat asiasta ja kertoivat, että olisi mielenkiintoista saada asiasta enemmän tietoa. Kiinnostusta herätti pitkäaikaissäästämisen tuoma veroetu ja varojen sidonnaisuuskin koettiin positiiviseksi, ettei tule houkutusta nostaa varoja. Nuoret ovat selvästi kiinnostuneita eläkesäästämisen eri vaihtoehtoista.

”Kuulostaa järkevältä, mutta asiaan pitäisi perehtyä.”

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää nuorten kiinnostuneisuutta eläkesäästämisestä. Tutkimuksella oli tarkoitus saada tietoa toimeksiantajalle Seinäjoen Sampo Pankille. Sampo Pankki halusi saada tietoja nuorten ajatuksista ja käyttäytymisestä eläkeasioissa, jotta sen on helpompi markkinoida eläkesäästämistuotteita nuorille asiakkaille. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluin ja siinä haastateltiin nuoria aikuisia syksyllä 2011. Tutkimuksen lisäksi opinnäytetyön teoriaosuudessa tehdään katsaus Suomen eläkejärjestelmään, vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen ja aiheen ajankohtaisiin uutisiin. Aiheen valintaan vaikutti myös ajankohtaisuus, koska viime aikoina julkisuudessa on paljon puhuttu eläkkeiden riittävydestä ja uudesta eläkesäästämismuodosta PS-tileistä.

Tutkimus päätettiin toteuttaa kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä, koska tarkoituksena oli päästä mahdollisimman lähelle nuoria ja heidän ajatuksiin. Teemahaastatteluissa keskusteltiin nuorten pankkiasiakkaiden kanssa säästämisestä, eläkeajan toimeentulosta ja eläkesäästämisestä. Teemahaastatteluiden avulla oli mahdollista keskustella nuorten kanssa luontevasti kaikista näistä aiheista. Tutkimuksessa selvisi, että nuoret ajattelevat hyvin optimistisesti eläkeasioista, mutta heidän konkreettiset tiedot aiheesta on hieman hataria.

Nuorilla aikuisilla on hyvin positiivinen asenne säästämiseen, mutta heillä ei ole aina varaa laittaa rahaa sivuun. Selvästi suosituin säästämisen muoto on perinteinen tilisäästäminen. Syy siihen ettei nuorten säästäminen ole aina kovin säännöllistä on opiskelu tai pienet tulot. Nuorille on kuitenkin tärkeää, että pahanpäivän varalle on sivussa rahaa. Pahanpäivän varalla nuoret haluavat varmistaa, etteivät yllättävät asiat kuten työttömäksi jääminen tai kodinkoneen rikkoutuminen kaada taloutta välittömästi. Nuoret opiskelijat ja työssäkäyvät säästävät rahaa siis lähinnä yleisesti elämistä varten, jotta joskus on varaa esimerkiksi matkustella tai viettää vapaa-aikaa. Säästäminen ei ole kovinkaan pitkäntähtäimellistä vaan raha-asioita ajatellaan enemmän kuukausiksi kuin vuosiksi etukäteen. Nuorten mielestä paras aika aloittaa säästäminen on, kun opinnot ovat suoritettu loppuun ja työpaikka on vakinaistunut.

Haastateltuja ei ole juurikaan lähestytty pankeista säästämis- tai eläkeasioissa. Osa nuorista haluaisi pankkien olevan aktiivisempia ja osa ei. Osa haastatelluista kertoi avoimesti olevansa kiinnostuneita monista säästämiseen liittyvistä asioista, mutta he eivät ole jaksaneet ottaa asioista itse selvää. He toivoisivat pankkien olevan aktiivisempia. Osa nuorista taas kertoi haluavansa itse ottaa ensin asioista selvää ja he kertoivat ottavansa yhteyttä pankkeihin säästämis- ja eläkeasioiden tullessa ajankohtaisiksi. Nuoret pitävät pankkeja luotettavina sekä asiantuntevina ja he haluavat saada juuri asiantuntijapalveluita ja tietoa ajankohtaisista talousasioista. Mielestäni joka tapauksessa nuoret eivät vain yksinkertaisesti usein ole tarpeeksi aktiivisia itse säästämis- ja eläke asioissa, koska heidän elämä on usein niin hektisiä, että raha asiat tuppaa unohtumaan. Pankkien täytyy mielestäni vain aktiivisesti lähestyä nuoria ja kertoa heille tulevaisuuden eläkkeistä ja eläkeaikaan varautumisesta. Nuoret kyllä ymmärtävät eläkesäästämisen tärkeyden kun heille kerrotaan asioista.

Nuorilla ei ole kovinkaan hyvää kuvaa nykyisten tai heidän omien tulevien eläkkeiden suuruudesta. Nuoret haluaisivat saada eläkettä yhtä paljon kuin he ovat työaikanaan tienanneet ja he ovat hyvin optimistisia tulevien eläkkeiden määrästä. Kaikilla nuorilla ei ole realistista kuvaa omien tulevien eläkkeiden suuruudesta. Monet nuoret ajattelevat tienavansa omat eläkkeet ainoastaan tavallisella työeläkkeellä, eivätkä he koe vapaaehtoista eläkesäästämistä tarpeellisena. Kukaan haastatelluista ei ainakaan itse ottanut puheeksi tarvetta säästää lisäeläkettä. Nuoret olivat heti kiinnostuneita eläkesäästämisestä, kun heille lyhyesti kertoi eläkelaskurin tuloksia tulevasta eläkkeestä ja paljonko voi saada lisäeläkettä säästämällä kuukausittain. Nuorille täytyy vain kertoa tietoja eläkkeiden suuruudesta ja siitä kuinka sitä voi korottaa. Nuoret luottavat eläkejärjestelmään ja eivätkä he tiedä asioista kovin tarkasti. Nuoret eivät yksinkertaisesti ole perehtyneet asiaan ja he luottavat järjestelmään. Nuoret puhuvat eläkkeistä hyvin yleisellä tasolla, mutta konkreettinen tietämys on vähäistä. Nuoret ovat kuitenkin fiksuja ja kun heille kerrotaan eläkkeistä ja eläkesäästämisestä niin he ymmärtävät asian tärkeyden.

Kuten edellä mainitsin, eivät nuoret pidä eläkeasioita vielä noin alle 25-vuotiaina kovin ajankohtaisina ja eivätkä he ole pohtineet eläkeasioita juuri. Eläkesäästämiseen pätee sama asia kuin säästämiseen yleensä eli oikea aikana aloittaa on kun

olot ovat vakiintuneet. Nuoret haluavat käydä koulut loppuun ja kun työura on vakiintunut, on heidän mielestään oikea aika aloittaa niin säästäminen kuin eläkesäästäminen. Kun oikea hetki on koittanut, niin nuoria tarvitsee vain vähän paistaa. Nuorten ei ole tavallisesti edes tullut mieleen säästää lisäeläkettä, mutta he ovat kiinnostuneita kun asiasta valistaa. Osa nuorista on valmis hyväksymäänkin eläkeajan tulotason alentumisen, mutta he ovat kuitenkin valmiita säästämään, ettei niin tarvitse käydä. Nuoret eivät ole usein tulleet ottaneeksi asioista itse selvää. Nuoria kuitenkin kiinnostaa juuri tulevien eläkkeiden suuruus ja se miten lisäeläkettä voi säästää. Pankkien kannattaa ehdottomasti kertoa nuorille laskelmia eläkkeiden suuruudesta ja siitä paljonko kuukaudessa tarvitsee säästää, saavuttaakseen tietyn eläkkeen tason.

Nuorilla on huonosti tietoa vapaaehtoisesta eläkesäästämisestä. Haastatelluilla ei ollut juurikaan tietoa siitä, että olemassa edes on mitään erityisiä menetelmiä säästää lisäeläkettä. Nuoret ajattelevat yleisesti eläkesäästämisen tarkoittavat vain sitä, että laitetaan rahaa säästöön. Yksi syy vapaaehtoisen eläkesäästämisen vähyyteen nuorilla on varmasti tiedon puute. Kukaan haastatelluista ei ollut aloittanut eläkesäästämistä, mutta useat arvioivat aloittavansa tulevaisuudessa. Nuorilla ei ole paljon konkreettista tietoa asiasta, mutta innostusta ainakin löytyy. Nuorten mielestä hyvä ikä aloittaa eläkesäästäminen on 25 – 35-vuotta. Nuorten mielestä paras tapa säästää lisäeläkettä on selvästi perinteinen tilisäästäminen, koska sitä pidetään turvallisena. Nuoret eivät osaa ajatella säästämisellä mahdollisesti saavutettavia tuottoja. Kukaan haastateltu ei maininnut haastatteluiden aikana itsenäisesti PS-tiliä tai vapaaehtoista eläkevakuutusta. Kerrottaessa niistä lyhyesti nuoret pitivät niitä kuitenkin mielenkiintoisina.

Tutkimuksessa selvisi, että nuorilla on selvästi hyvin vajavaiset tiedot säästämisestä ja eläkkeistä. Nuoret eivät ole ehtineet paljon ajatella tulevia eläkeasioita, mutta aiheesta keskusteltaessa he ovat hyvin kiinnostuneita aiheesta. Monien nuorten mielestä heidän ei ole vielä ajankohtaista edes ajatella eläkeasioita, vaan he ajattelevat raha-asioita melko lyhyellä tähtäimellä. Nuorten mielestä oikea aika aloittaa eläkesäästäminen on sitten kun opinnot on suoritettu ja vakituinen työpaikka on löytynyt. Nuoret eivät varmasti automaattisesti hakeudu etsimään tietoa eläkeasioista edes silloin kuin se olisi ajankohtaista. Nuoria täytyy lähestyä aktiivi-

sesti ja heille täytyy kertoa avoimesti tulevien eläkkeiden suuruudesta ja siitä miten helposti pienilläkin summilla kuukaudessa voi säästää tietyn suuruisen eläkkeen. Nuoret luottavat ja pitävät pankkeja asiantuntevina, joten pankkien sanomisiin luotetaan. Pankkien täytyy ottaa asiantuntijan rooli ja patistaa nuoria aktiivisesti eläkesäästäjiksi kertomalla heille eläkesäästämisen tuomista eduista ja mahdollisuuksista.

LÄHTEET

Elo, H. 15.4.2011. Ps-tili tarjoaa osingon bruttona. [Lehtikirjoitus]. Kauppalehti.

Eläkeikärajat nousevat kaikkialla Euroopassa, 14.8.2011. [Lehtikirjoitus]. Helsingin Sanomat.

Eläkesäästäminen 2011. 2011. [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 15.7.2011]. Saatavana: <http://www.fine.fi/userfiles/file/elakesaastaminen2011.pdf>

Eläkeyhtiöiden tuotot eivät riitä, 2011. [Lehtikirjoitus]. Helsingin Sanomat, 25.10.2011.

Hietaniemi, M & Ritola, S. 2007. Suomen eläkejärjestelmä. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 4.2.2011]. Saatavana: <http://62.236.128.117/Binary.aspx?Section=42845&Item=60248>

Hirsijärvi, Remes & Sajavaara, 2003. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Kela. 2011. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 7.7.2011]. Saatavana: www.kela.fi

Kulta, E. Uusi eläkepettymys uhkaa: Nuorille vieläkin vähemmän, 2011. Taloussanomien. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 11.9.2011]. Saatavana: <http://www.taloussanomien.fi/tyomarkkinat/2011/08/16/uusi-elakepettymys-uhkaa-nuorille-vieläkin-vahemman/201111359/12>

Maunu & Tenhunen, 2010. Eläkesäästäminen psykologisen taloustieteen näkökulmasta. Eläketurvakeskus. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 16.10.2011]. Saatavana: <http://62.236.128.117/Binary.aspx?Section=42845&Item=64868>

Muukkonen, H. 8.4.2011. Nuoret aikuiset löysivät PS-tilit. [Lehtikirjoitus]. Talouselämä.

OP-Pohjolan sijoittajabarometri, 2011. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 25.10.2011]. Saatavana: <https://www.op.fi/op?cid=-3659&srcpl=4>

PS-tili epäilyttää yhä eläkesäästäjiä, 15.2.2011. [Lehtikirjoitus]. Helsingin Sanomat.

Rimmi, R. Joka neljäs saa eläkettä, 2011. Taloustaito. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 10.9.2011]. Saatavana: <http://www.taloustaito.fi/fi-FI/u/taloustaidon-uutiset/joka-neljas-saa-elaketta>

Saarinen, J. 2011. Turvaa eläkkeesi nyt! [Lehtikirjoitus]. Helsingin Sanomat 7.8.2011, E1-E2.

Sampo Pankki, 2011. PS-tili on suosituin säästömuoto. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 11.9.2011]. Saatavana: <http://www.sampopankki.fi/fi-fi/TietoaSampoPankista/media/Tiedotteet/Pages/PS-tilionsuosituinelakesaastamismuoto.aspx>

Sampo Pankki, 2011. Tietoa Sampo Pankista. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 25.9.2011] Saatavana: <http://www.sampopankki.fi/fi-fi/TietoaSampoPankista/SampoPankkilyhyesti/Tietoapankista/Pages/Tietoapankista.aspx>

TS: Eläkesäästäminen ennätysellisen alamaissa, 15.7.2011. Kauppalehti. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 7.9.2011]. Saatavana: <http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=20110783387>

Työeläke. 2011. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 25.6.2011]. Saatavana: www.tyoelake.fi

Työeläkeasenteet 2010, 2010. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 10.9.2011]. Saatavana: www.tela.fi/data/userpdf/Tyoelakeasenteet_2010.pdf

Valtionvarainministeriö, 2011. Työn, vastuun ja oikeudenmukaisuuden budjetti. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 11.9.2011]. Saatavana: http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20110818Tyoenva/name.jsp

Vuosi, jona eläkesäästäminen meni päin seiniä, 2.4.2011. Arvopaperi. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 7.9.2011]. Saatavana: <http://www.arvopaperi.fi/uutisarkisto/vuosi+jona+elakesaastaminen+meni+pain+seini/a603620>

LIITTEET

LIITE 1. Teemahaastattelulomake

Eläkesäästäminen haastattelututkimus

1. Säästäminen

- Säästätkö rahaa? Jääkö ylimääräistä? Mitä teet ylimääräiselle rahalle?
- Miten säästät?
- Paljonko säästät rahaa?
- Mitä varten säästät rahaa?
- Aiotko säästää tulevaisuudessa? Miten? Miksi?
- Mikä on oikea aika aloittaa säästäminen?
- Mikä on sopiva määrä säästää kuukaudessa?
- Onko sinulta kysely pankissa säästämisestä?
- Onko sinulta kysely pankissa eläkeasioista?
- Haluaisitko että pankit olisivat aktiivisempia nuoria kohtaan säästämis- ja eläkeasioissa?

2. Eläkeaika ja eläkeajan toimeentulo

- Paljonko haluaisit saada eläkettä? Määrä / suhteessa palkkaan?
- Paljonko saat eläkettä?

Vanhuuseläkkeelle voi Suomessa jäädä 63-68 vuotiaana.

- Koska haluat jäädä eläkkeelle?

20-vuotias nuori, joka tienaa 2000 e/kk ja jää eläkkeelle 63-vuotiaana saa työeläkettä noin 1030e/kk. (Eläketurvakeskus, työeläkelaskuri)

- Onko jo vielä ajankohtaista ajatella eläkeasioita? Miksi?
- Oletko valmis hyväksymään tulotason pienenemisen eläkkeellä?
- Miksi on tarpeellista / ei ole tarpeellista säästää lisäeläkettä?
- Onko eläkkeistä vaikea saada tietoa?
- Mistä asioista haluaisit saada enemmän tietoa?
- Mistä haet tietoa eläkeasioista?

3. Pankki, eläkesäästäminen ja PS-tilit

- Tiedätkö miten lisäeläkettä voi kartuttaa? Miten?
- Tiedätkö mitä tarkoittaa vapaaehtoinen eläkevakuutus?
- Tiedätkö mitä tarkoittaa PS-tilit?

Lisäturvaa eläkevuosiin voi kartuttaa hankkimalla vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tai sijoittamalla ps-tilille (pitkäaikaissäästötili). Vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa vakuutuksen ottaja maksaa vakuutusmaksuja vakuutusyhtiölle, ja yhtiö palauttaa maksut sekä niille kertyneen tuoton, kun henkilö saavuttaa tietyn iän. Vakuutettu voi vähentää vapaaehtoisen eläkevakuutuksen maksuja pääomatuloistaan enintään 5 000 euroa vuodessa. Vuodesta 2010 lähtien vähennyksen enimmäismäärä on yhteinen PS-tilille tehtävien säästöjen kanssa.

Säästämällä 50 euroa kuukaudessa 20-vuotias nuori, joka tienaa 2000 e/kk saa 63-vuotta täytettyään 10 vuotta kokonaisaläkettä noin 1850 e/kk. (Nordea, eläkelaskuri)

- Säästätkö eläkettä varten? Miksi?
- Aiotko alkaa säästämään tulevaisuudessa eläkettä varten?

Suosittuja säästämismuotoja on tilisäästäminen, osakkeet, rahastot, eläkevakuutus ja PS-tilit.

- Mikä on / olisi paras tapa säästää lisäeläkettä?
- Mikä on oikea aika aloittaa eläkesäästäminen?

Eläkepäivien tuloja voi kasvattaa sijoittamalla PS-tuotteisiin. PS on lyhenne sanasta pitkäaikaissäästäminen ja se tarkoittaa vapaaehtoista, sidottua ja verohelpotuksin tuettua säästämistä eläkepäiviä varten. Pitkäaikaissäästämisessä talletukset menevät PS-tilille, ja säästöt voi sijoittaa esimerkiksi osakkeisiin, rahastoihin tai talletuksiin. PS-tilin tuotot ovat säästöajan verovapaita ja niitä voi alkaa nostamaan kun työeläkelain mukainen 63-vuoden eläkeikä tulee täyteen. Säästöt nostetaan vähintään kymmenen vuoden aikana ja niistä maksetaan nostovaiheessa pääomavero, joka on nykyisellään 28 %.

- Olisitko kiinnostunut eläkesäästämismuotona PS-tilleistä? Miksi?